

Vestmannen

Nr. 6

Bergen, 20. august 1996

12. årgang

Språkrådsprinsipp for nynorsknormering

Framlegg frå Jan Terje Faarlund og sammorskemann Helge Sandøy

I Vestmannen tidlegare i år nemnde me skiftet av rådslemer i Norsk språkråd. Riksmålsfolk hev sagt seg nøgde med den nye samansetnaden av bokmålsgreini. Med rette, trur me.

Fyrste signali frå nynorskgreini lovar diverre ikkje godt. Prof. Jan Terje Faarlund frå Universitetet i Nidaros kom 22.3.96 med framlegg til Fagnemndi um prinsipp for normering, med utfyllande merknader og polemikk mot Kjell Venås. Sidan vart framlegget innarbeidt i eit sams framlegg frå Faarlund og sammorskemannen prof. Helge Sandøy, dagsett 8.6.96. Dette framlegget fekk fleirtal i nynorskseksjonen i fagnemndi, og skal seinare upp i styre og årsmøte. Framlegget lyder:

Norsk språkråd
vfagnemnda.

Prinsipp for normeringa av nynorsk

På vegner av Jan Terje Faarlund og meg sender eg inn dette felles framlegget til prinsipp for normeringa av nynorsk:

I. Nynorsknorma skal ha ein trond læreboknormal, men ei rettskriving med stor valfridom.

II. Det skal ikkje vera valfridom innanfor læreboknormalen utanom dei mest sentrale punkta der det er både skriftradisjon for valfridom og svært god talemålsdekning for to hovudformer.

III. Når ein fastset normene i læreboknormalen, skal ein leggja til grunn: 1) etablert skriftspråkleg praksis, 2) utbreiing i talemåla og 3) indre samanheng i systemet.

IV. Innanfor rettskrivinga kan ein opne for utbreidde talemålsformer. Eit minstekrav til nye former i rettskrivinga er at dei representerer det dominerande dialekt-systemet i minst éin av dei fire landsdelane (dvs. Austlandet, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Noreg).

V. Normeringsvedtak skal i stort mogleg grad gjelde klassar av ord eller former. Ved endringar i rettskrivinga skal ein unngå å skiple grunnleggjande systemdrag i skriftmålet.

Sjå leidar s. 3.

Norsk Bokreidingslag med stor Aasenbok

Norsk Bokreidingslag L/L, forlaget som gjev ut bøker på klassisk nynorsk, hev halde årsmøte i Bergen. No i Aasen-året kjem Bokreidingslaget med ei stor Ivar-Aasen-bok, skrivi av sunnmørsforfattaren Jostein Krokvik. Formannen i Norsk Bokreidingslag, fyrsteamanus Jon Askeland, la fram årsmelding og rekneskap som synte at laget hadde eit godt år i 1995, umsetnaden auka til meir enn det doble av året fyreåt.

Formannen Jon Askeland vart attvald, og i styret elles kom professor dr. Jarle Bondevik, Fana (varaformann), Leiv Flesland, Fana, Gunnar Gilberg, Bergen, Frøydis Lehmann, Fana, og Trygve Lande, Fana (ny). Varamenn vart Alv Askeland, Utne, Hans Dysvik, Bergen, Erling Hordvik, Åsane, Ludv. Jerald, Bergen, Oddvar Nes, Askøy og Haldor Slettebø, Bergen.

Litteraturnemnd: Jarle Bondevik, Jostein Krokvik, Ludv. Jerald, Egil Lehmann, Frøydis Lehmann, Oddvar Nes, Gunnar Gilberg, Torfinn Slettebø og Jons Askeland.

I 1995 gav Bokreidingslaget ut desse bøkene: Jostein Krokvik: *Norskrett skriftmåls skriftmålas store fall*, Severin Eskeleland: *Framandordbok*, Halldor O. Opdal: *Hardingar på sjøen* (ny utg.), Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset: *Målsamlingar frå Bergens stift* av Ivar Aasen.

L.J.

I dette bladet

Språkrådsprinsipp for nynorsk	1
Stor Aasen-bok på Bokreidingslaget	1
Ordtøkjet	1
Lars Eskelands formlæra	2
Noregs Ungdomslag 100 år	2
Skulemålet i ny nedgang	2
J.Kr.: Undergangsferdi	3
Vestmannalaget	3
Gåvor	3
Ludv. Jerald: Ivar Kleiva	3
Sagt	4
K. E. Steffens: Aasens estetiske logikk	4
N. A. Mjøs: Dikt av Gudrun Hovde Gvåle	5
S. Sandvik: Eit unorsk ord	5
Telefonen	5
Bokprisar	5
Telemark målfylke	5
Innvandrarar og innvandrarspursmål	6
Attval i NM	6
T.M. Edvardsen: Målhat og målkjærleik	6
Heidersgåva av Gjelsvik-fondet	6
NM saksojjer skular	6
Jostein Krokvik: Leif Halse	7
Heider til Jerald og Håland	7
Ivar Aasen: Brevet til Andvake	8
Lars Bjarne Marøy: NM-landsmøtet	9
Ludv. Jerald: Helsingar frå Danmark	9
Johs Gjerdåker: Waltons Aasen-bok	10
Nynorskrap	12
Arne Horge: Gyldendal	12
Ludv. Jerald: Daniel G. Einarsson	13
Reiar Narefjell: Diktarkvinna	13
H. O. Brendberg: Kvalitetssikring	13
Ludv. Jerald: Tvo prestar	14
Sverre Wetteland: Han-honom -	14
Ord om Ord	15
Ludv. Jerald: Tagna kvedarrøyst	15
Gudm. Harildstad: Suldal i hjarta	15
J. Krokvik: Stadnamn	16
Ragnvald Hidle: Weigela	17
Ludv. Jerald Kyrrehesten	17
Arne Horge: Fjørårshogst i Estland	17
Arne Horge: Naken inn i eventyr	18
Garm d. y.: Låneord	19
J. Krokvik: Rygh i nærljos	20
Sluttordet	20

Ordtøkjet

Det tunge få me letta;
det range få me retta.

Etter Ivar Aasen

Lars Eskelands mållæra i nyprend

Framifrå tiltak av Norrønalaget Bragr

I sumar kom Lars Eskelands *Norsk Formlæra* i fotografisk avprend. Utgjevar er Norrønalaget Bragr. Lars Bjarne Marøy hev eit nytt fyreord i tillegg til Eskelands gamle. Det er ei bragr som fortener ros at det no endeleg kjem att ei grammatisk hjelpebok for dei som vil læra seg og skriva klassisk nynorsk, høgnorsk. Den vesle formlæra er på berre 24 sider; ho er so lettsksrivi, yversynleg og ihoptrengd at kunnskapsskjande lesarar finn meir nytte tilfang her enn i sume lange og meir utflytande verk. Kjøp, les og bruk!

Formlæra til Eskeland er av dei aller eldste nynorske mållærone me hev. Fyrste utgåva kom i 1892, og sidan kom utgåva etter utgåva. Fyrste norske mållæra var grammatikken til Ivar Aasen (1848 og 1864); so gav Marius Hægstad ut ei liti mållæra i 1879. Lars Eskelands mållæra er ei elementær bok - nett det som trengst. Eskeland hev stort sett norske nemningar i staden for framande - *nannord, gjerningsord, talord* osb. Eit undantak er *adverb*, der sume andre hev nyitta *utfyllingsord* eller *tilleggsord*. (*Tilleggsord* brukar Eskeland um adjektiv, der *eigenskapsord* hev vorte det vanlege). Gjerdi med å velja heimlege ord i grammatikk, er slett ikkje sernorsk; danske gjer det tolleg regelfast, ikkje å nemna islendingane og færøyværingane.

Jostein Krokvik

Noregs Ungdomslag 100 år

Millom dei som hev hundradårshøgtid i 1996 er Noregs Ungdomslag. Dei fyrste ungdomslagi i Noreg kom i 1860-70, og det var Eidsiva Ungdomslag som gjorde upptak til landlagsskiping. Noregs Ungdomslag vart so skipa i Nidaros den 10. juli 1896. Fyremålsparagrafen lydde: *NU vil arbeida for folkeleg upplysning på full-norsk grunn og for samhald og samyrke millom ungdomen*. Fyrste formannen var Peter Slotsvik.

Noregs Ungdomslag var nært knytt til folkehøgskulerørsla, og samskipnaden var lenge ei sterkt kulturkraft, med einskildlag i bygd og by. For kring 40 år sidan var talet på lagsfolk 35 000 - 40 000, og til lag i høyrde ei mengd ungdomshus og lagsbruk.

Med tid og stunder kom dei ideologiske grunntankane her og der meir i bakgrun-

Ikkje alle i dag veit skilnad på *sterke* hokynsord (soli) og *linne* (gata); her fær dei hjelp. (Linne hokynsord hev two stavingar og endar på -a eller -e). Og her fær du friska upp dei tradisjonelle bøyjningsrekjkjone for sterke gjerningsord, og kynsbøyjing av eigenskapsord (adjektiv) og fortids partisipp (komen, komi, kome, komne).

1996-utgåva er prenta etter 1918-utgåva. Etter det nye rettskrivingsutkastet hadde kome i 1917, vart Lars Eskeland med i den departementsvalde læreboknemndi som regelfesta lærebokmålet, og nemndfleirtalet (Eskeland og Olav Brekke mot Halvdan Koht) jenka på sume umstridde former i rettskrivingsutkastet. Det vart soleis framleis rett å skriva *lid, breid, leid, keid* m.m., noko som av gode grunner ikkje er nemnt i 1918.

Det er grunn til gleda fordi me fekk att ei grunnleggjande praktisk mållæra. Ho trengst minst like mykje i 1996 som i 1892! Takk til Lars Bjarne Marøy og Norrønalaget Bragr! Det trengst no med kvart fleire høgnorske grunnskrifter - som ei ordlista, uppattrenta eller helst nyskrivi. Formlæra fær du fra Norrønalaget Bragr, ved Lars Bjarne Marøy, Eliasmarken 14, 5034 Ytre Laksevåg.

Skulemålet i ny nedgang

Nynorskprosent i grunnskulen etter 1977, det året då det samanhengande katasstrofale raset nedetter frå 1945, skrapa botnen:

1977	16,4 %
1978	16,4 %
1979	16,4 %
1980	16,4 %
1981	16,5 %
1682	16,6 %
1683	16,6 %
1984	16,7 %
1985	16,7 %
1986	16,8 %
1987	16,8 %
1988	16,9 %
1989	16,9 %
1990	17,0 %
1991	17,0 %
1992	?
1993	?
1994	?
1995	16,6 %

I 1991 tok Kulturdepartementet av uskynde grunner yver den statistikkføringeri som Statistisk sentralbyrå hadde utført godt sidan 30-talet. Difor vantard pålitande tal for 1992, 1993 og 1994. Promillestigingi for nynorsk i 80-åri hev truleg å gjera med busetnad og skiftande barneatal i krinsane; nokon yvergang til nynorsk elles var det ikkje. Nedgangen i 90-åri er det etter Vestmannen si meinung grunn til å rekna for reell. Sentralisering og krinssamanslåing varer ved utan at nokon dreg inn målværn og negative sylgjor for vårt skriftmål. Og røystingar etter bokmålskrav gjev ikkje alltid nynorsksgiger. Samstundes held tilsikta bokmålisering av offisiell nynorsk fram i Språkrådet, skuleverket og storparten av media.

Lars Eskeland: Norsk Formlæra

Den kjende og høgskatta norske grammatikken attkommen i fotografisk utgåva. Fin hjelpebok for dei som vil skriva god norsk. Berre 24 sider. Lett å lesa, lett å læra. Kr 35,- medrekna porto.

**Norrønalaget Bragr
V/Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14
5034 Ytre Laksevåg**

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgileen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Fyrste møtet i hausthalvåret vert:
*Torsdag 19. september kl 19 i Urði,
den gamle heimen til kunstnarparet Rusti.*
Ludvig Jerdal fortel um fyrste kappleiken
i Urði, og um Frida og Olav Rusti.
Finn og Øyvind Vabø spelar.
Vel møtt!

Undergangsferdi held fram?

Annan stad prentar me framlegg til fagnemndi i Norsk språkråd um normeringsprinsipp for nynorsk. Framlegget skal sidan upp i styre og på årsmøte. Det fekk fleirtal i fagnemndi som hev ein lykjelposisjon.

Framlegget er, tykkjer me, utan teikn til nytenkjing. Det kunde ha vore nytta til - og heimla - all den tilsikta bokmålisering av nynorsken som hev gjenge for seg sidan samnorskpolitikken vart knesett. Ordet "tilnærming" finn me ikkje i framlegget, men me finn det i eit punkt i den lovi um Norsk språkråd av 18. juni 1971 som politikarane enno ikkje hev sumla seg til å avskipa. I framlegget finn me ordi "utbreiing i taalemåla", og dette hev vorte og vert bruka av "nynorske" samnorskstrevarar serskilt um innföring i nynorsk av bokmålsnedfall frå munnleg kvardagsmål. Med den enorme bokmålssflaumen til dømes i TV, er nedfallet påviseleg ikkje minst på barnehagesteget! Sermerkjande er det at av dei tri normaliseringsgrunnreglane upprekna i punkt III i framlegget, kjem umsynet til indre samanheng i målsystemet sist! Trass i at fyrste ordi i so måte i den nemnde lovi er *språkvern og språkdyrkning*. Like sermerkjande er det at ordet *skriftradisjon* er utelate; i staden finn me det utflytande "skriftspråkleg praksis" som med rette viljen kan sementera bokmåliseringi og opna for ny bokmålisering. Det utelatne ordet *skriftradisjon* vilde femna um hovudtradisjonen dei fyrste 100 åri nynorsken var til, Aasen-målet med i-former som det aldri lukkast å tyna, og som no vinn fram att i "skriftspråkleg praksis".

I framlegget finst ikkje eit ord som set sjøkjelos på den rettskrivingspraksisen som offentlege rettskrivarar på nynorsksida hev fylgt etter krigen. Og som hev ført målet i indre uppløysing samstundes som den ytre nedgangen hev vore katastrofal. Medan bokmålet fekk sine tradisjonelle målformer godkjende, og vann fram i skule.

Trong læreboknormal som er nemnt i framlegget, hev det faktisk vore siden 1938, brukta til å læsa fast bokmålisering! Og sjølvsgaht trengst ikkje ulike reint ortografiske lærebokformer. Men tilsynelatande ortografi er ofte meir enn ortografi; som *fyrst-først*, der *fyrst* hev rot i gammelnorsk og er beste samnemnaren for norskneiningi i målføri.

Eit nytt og framtidsretta opplegg vilde nynorsken få um det kom two sett av sume innförande grunnbøker i norsk, parallelutgåvor, eine boki på a-mål og den andre på i-mål med tilhøyrande formverk. Dermed fekk målet att den indre valfridomen som målet vart ribba for i 1938, og som hev innlysende grunnar for seg med den indre stoda i dag. Valfridom er eit vilkår for demokrati, og i målet vårt kunde det no vera godt med litt ekte demokrati, ikkje berre tome demokratiske taalemåtar. Indre valfridom millom two typologiske utgåvor av målet er kanskje den framskuven som nynorsken treng. Dette nemner ikkje framlegget, sjølvsgaht!

Målprosenten i grunnskulen for 1995 - 16,6% - tyder på ny nynorsknedgang. Vert det umtala framlegget gjort til språkrådsrettesnor, kjem me til å halta same vegen som no, med vidare uppløysing av målet og ytre nedgang. Medan me hugsar det - formi "hev" hev stor "utbreiing i taalemåla". Enn um - ?

J.Kr.

Gåvor

Sveinung Helgheim, Oslo, 100. Haldor Slettebø, Bergen, 100. Jostein Krokvik, Fiskåbygd, 100. Inger Indrebø Eidissen, Oslo, 1000. K. E. Steffens, Oslo, 100. Håvard G. Tangen, Oslo, 40.

I alt i dette bladet kr 1440,-.
Hjarteleg takk frå Vestmannen!

Hylling til Ivar Kleiva

I nr. 5 av Vestmannen hadde eg ei melding um at heimbygdi til kulturmannen Ivar Kleiva hadde hylla honom med ei høgtid i samband med 93-årsdagen hans. Eidsdal i Norddal på Sunnmøre bad Ivar Kleiva inn til fest. Og han kom.

I meldingi skrev eg at Ivar Kleiva frå fyrre er heidra med ein kulturpris. Det var kulturprisen frå Gula herad eg tenkte på, for den hadde eg kjennskap til. No etterpå er eg vorten kjend med at Ivar Kleiva hev fenge *tri* kulturprisar, og det vil eg gjerne at dei som les Vestmannen skal få vita. Difor dette tillegget til meldingi i fyrre nummer. Dei tri kulturprisane hans er:

- 1) Frå Norddal Mållag i 1983
- 2) Frå Gulen herad i 1989
- 3) Frå Eidsdal Ungdomslag og Norddal Mållag den 16. mai 1996.

Den sistnemnde kulturprisen vart gjeven til Ivar Kleiva på den festsamkomma i Eidsdal som eg fortalte um i juni-nummeret av Vestmannen.

Ludv. Jerdal

Sagt:**Uppatnyeleg**

Böndene har grunn til å vera arge, for trass i alt er fisken, vasskrafta og böndene omrent det einaste vi har av fornøybare resursar her i landet. Skal vi setja pris på det da, Gunhild?

Audun Skjervøy i leidari i Dag og Tid

Den norskaste

Frå kring 1850 byrja Knud Knudsen og Ivar Aasen å stri for eit språkleg brot med Danmark, og då vart det samstundes strid om kva som var "nasjonalt". Aasmund O. Vinje råka spikaren på hovudet då han ein gong skreiv spottande om "denne velsignade Nordmanskapen, som kver tyder til sit Bruk, soleides at han sjølv verdt den norskaste af alle Norske".

Oddmund Løkensgard Hoel i bladet Eg

Sosiolingvistikk

Det påfallande [er] at årsakene til at folk byter språk og identitet på denne måten ikkje vert problematiserte i det heile. Det gjeld mange av artiklane ein finn i *Språklig Samling*, og serleg påfallande er det av di det var desse folka som gjorde mykje av pionerarbeidet med å lansera språksosiologien eller socio-lingvistikken (vitakapen om samanheng mellom språk og samfunn) i Noreg på 70-talet. Målfolk har i og for seg alltid vore sosiolingvistar, heilt sidan Aasen. Dei har lært at makt vert utøvd gjennom språket, og dei har sett gjennom sjølv å ha vore den mindreverdige parten i det norske språksamfunnet. Dei har på felt etter felt måttå kjempa seg til å tala målføre og skriva nynorsk, og for å motarbeida fordumar som framleis veltar fram når ein ber om nynorske fôrkort eller les lesarbrevsidene i avisene. Slik får ein vel so mykje sosiolingvistisk innsyn som å lesa pensum på Det kongelege Frederiks Universitet.

Oddmund Løkensgard Hoel i bladet Eg

Opne mot verdi

Då leitar dei [islendingane] i gamalt islandsk språktifang til dei finn eit ord eller ei ordsamansetning som høver, og så brukar dei dette i staden for det framande ordet som fylgjer med det nye omgrepet frå utlandet. Slik står dei på heimleg grunn og aukar rikdomen i språket sitt. Det er ved å verne om språket sitt at det vesle samfunnet på Island greier å halde oppe sitt rike kulturliv og sin identitet som gruppe. Og dette fører så visst ikkje til kulturell isolasjon og innavl. Det skal godt gjerast å finne eit folk som lever med meir opne sinn ut mot verda enn det islandske.

Jul Hagenæs i Valdres

Ivar Aasens estetiske logikk

AV K. E. Steffens

Eg hev tidlegare skrive (*Vestmannen* nr. 3/96) at eg ikkje tykkjer at nasjonale tildriv gjev fullgodt ankerfeste for oppslutnad om eit nynorsk mål klårt orientert i den stemneleida Ivar Aasen peika ut. Eg vil slett ikkje hevda at den språklege nasjonalismen bør rydjast ut, men der bør vera rom for andre synsmåtar som legg vekt på andre sider ved desse innfløkte spørsmåla enn dei nasjonale, sosiale og pedagogiske aspekta. Eg trur desse hev mist mykje av den byggjande krafta dei ein gong hadde og hev vorte til keidsame klisjar og ufræv ortodoxi.

Den nasjonale grunngjevinga byggjer på myten om at der finst noko spesifikt norsk som ovrar seg serleg klårt i språket. Der er inga semje millom historikarar og andre granskurar om nokon varande og sermerkt norsk mentalitet, og norske dialektar er eit mangfald med glidande overgangar til andre skandinaviske målføre og i høg grad merkt av oppløysing og bokmålisering. Sidan ingen norsk identitet finst, er det meiningslaust å leita etter noko slikt i norske dialektar. I norsk litteratur, målarkunst, arkitektur, musikk og vitak er der heller ingen einskap, men eit dynamisk mangfald som ikkje spring ut av noko overordna mønster eller har nokon "samnemnar". Det same gjeld norsk politikk og samfunnsliv: det som var "sermerkt norsk" på slike omkverve for 100 år sidan, er i dag berre soge og avløyst av heilt andre konstellasjonar av krefter og faktorar.

Men endå om ein aviser som mytar og konstruksjonar at der finst nasjonale substansar, det som romantikarane kalla "folkesjeler", er det like klårt at samanhengar og mønster òg finst, og at dei på sume omkverve og for ei tid kan vera sers sterke og klåre. Serleg på kulturelle omkverve kan ein finna at mange ovringar heng stilistisk og tematisk i hop, og dette gjer det mogleg å tala om t. d. "barokken" i kunsthistoria og "romantikken" i boksoga. Men ein bør òg vera klår over at det kan vera overlag vanskeleg å karakterisera slike "substansar" og at mange inndelingar og generaliseringar syner sterke element av konstruksjon og ofte ikkje fangar inn både viktige og meir marginale drag ved ein epoke.

Når det gjeld språk, er det klårt at der er ulike gradar av fast struktur, identitet eller "substans", men at me i Ivar Aasens landsmål hev ein bygnad som rangerer høgt i so måte. Det hev den einskapen, den ser-

håtten og "dåmen" som me òg finn i store kunstverk der toet eller "råmaterialet" hev vorte organisert og samanstøypt slik at ein høg grad av einskap er oppnådd. Aasen var både ein framifrå systematikar og ein mann med stor estetisk givnad, og ein kan segja at ein "estetisk logikk" gjennomsyrar den normalen han sette opp og seinare forsvara mot åtak frå folkemålsideoigar som Fjørtoft. Aasen grunngjeving for målreisinga var først og fremst nasjonal, men kvaliteten av verket hans er ikkje funksjon av det han meir eller mindre fordomsfullt oppfatta som "norsk". Aasen var som alle andre gåverike menneske eit barn av si tid og hadde sine sterke og veike sider som alle andre menneske. Men eg vil påstå at han som lingvist og målreisar er den mest kreative me hev hatt og at både opplegget hans og gjennomføringa hev ein langt høgre kvalitet enn alle andre moglege løysingar på dei problema han møtte. Eg ser det slik at Aasen skapte ei eiga språkleg "verd", eit alternativ til bokmålet som fangar inn og "aktualliserer" eit språkleg mangfald som elles i stor mun ville gått tapt. Dette språklege mangfaldet fekk form, avgrensing, system og samanheng i og gjennom den syntetiseringe evna som Aasen åtte i uvanleg høg grad. Mangfaldet låg der som eit to eller "råmateriale", og Aasens granskning av dette var framifrå vitskap. Studium av norske dialektar og freistnader på å grunnleggja eit sermerkt norsk skriftmål ville me fått utan Aasen, samleis ei viss oppnorskning av "det almindelige Bogsprogs" når det gjeld ordtilfang og syntaks. Men det er vanskeleg å tru at nokon annan kunne ha greidt å sameina vitskap og normering til eit verk med slik prestisje og påverknadskraft som Aasens etter kvart fekk. Soleis er Aasens liv og verk eit godt døme på den rolla eit einskilt menneske kan spela i soga, endå om ein sjølvsagt ikkje må gløyma dei personar og omstende som i dette tilfellet lagde vilkåra framifrå vel til rette slik at tankane og strevet hans kunne bera frukt.

Endå om Aasen sjølv var essensialist og trudde at ein nasjonal serhått eller identitet ovrar seg serleg klårt i språket, er det ikkje avgjerande for kvaliteten og verdien av den normalen han sette opp. I Aasens teori spela omsynet til ålmugen eller folket ei hovudrolle, men i det normative arbeidet hans måtte slikt vika for ein vilje og trong til system og venleik som gjer landsmålet hans til eit kunstverk som i mangt er eks-

Til s. 5

Frå s. 4

klusivt, ja beint fram "aristokratisk". Systematiske og estetiske omsyn ligg under og merkjer Aasens ofte udemokratiske val av ord- og bøygningsformer, noko som saman med purismen hans konstituerte ei eiga språkleg verd eller røyndom. Folkemålsideologane, som i etterkrigstida fekk overtaket i målrørsla, hev helst vilja underslå kor selektiv og lite demokratisk Aasens normal eigenleg var, og sume hev endå til hevda at Aasen i røynda var ein språkleg populist som ynskte å bryta ned det kulturelle hegemoniet å overklassa. Men Aasen ynskte inga politisk og sosial omvelting, han var ein gradualist og kultuell idealist som fylgjestrengt bygde opp og forsvara ei språkleg norm som var gjenomsyra av omsynet til samanheng og estetisk logikk.

Det er denne samanhengen og logikken som hev vorte skipla av ein folkemålsideologi som hev brote sund og løyst opp mykje av serhatten ved Aasens landsmål

Diktsamling av Gudrun Hovde Gvåle

Eg fekk nett tilsendt ei diktsamling av Gudrun Hovde Gvåle frå Sauland. Den fortener nokre ord.

Boka heiter *Glimt langs ein ferdaveg*, og ho kom ut på privat hand i Tuddal i 1995.

Det er ei bok på 62 sider, fylte med vakkre dikt. Dei svarar godt til tittelen; det er glimt frå ein livsveg. Boka opnar med eit dikt til bondekvinne i Telemark, dei hadde årsmøte i Tuddal i 1984. Det siste diktet let seg òg tidfesta, for det er dikta "Til Aa. O. Vinje, 160 år".

Me gjev att det vesle diktet "Mødrene i grenda":

*Dei hjelpte einannan i barnsnaud
Dei gret og lo i lag
Gjekk så til alt det som livet baud
Under åket frå dag til dag
Gav livsens varme til strev og sut
Bar sine sår og styng
Og løyste Herren frå trengsla ut
så batt dei kransen av brisk og lyng*

Gunvor Hovde Gvåle har teke doktorgrad på O. E. Rølvaag (1876-1931), den store utvandrardiktaren frå Dønna på Helgelands.

Nils-Aksel Mjøs

slik at det i dag langt på veg står fram som eit uinteressant språk. Kultur og språk hev òg sin økologi, og sersom ikkje nynorsk kan konsoliderast som ein sermerkt språkleg "art", eit reelt og klårt alternativ til bokmålet, vil det missa sin *raison d'être* og før eller sidan døy ut som levande skriftmål. Med "alternativ til bokmålet" meiner eg at det på alle omkverve må vera om eigenarten sin, slik at den som brukar dette språket opplever at han lever og rører seg i ei eiga språkleg "verd" der ljudverk, formlære, ordtilfang og syntaks er samanvovne til ein einskap som er i samsvar med premissane Aasen bygde det geniale verket sitt på.

Få ein ny tingar til Vestmannen

Eit unorsk ord, lett å triva til

Nyleg såg eg ein ordførar skreiv at det var bra um statstilskotet vart meir *forutsigbart*. Dette er ein ordførar som elles er vand på målbruken. Eg slo opp hjå Magne Rommetveit: "Med andre ord", og freista finna avløysarar

forutsigbart: som kan seiast (varslast) føreåt: som ein kan vita føreåt.

Døme: *eit forutsigbart statstilskot*: eit statstilskot som ein kan rekna med (frametter); vita om i god tid føreåt; kjenna storleiken på (i god tid føreåt).

forutsigbarhet: sannsynsverdi; føreåtvissa; framsyn.

Døme: *Investoren setter pris på stabilitet og forutsigbarhet*:

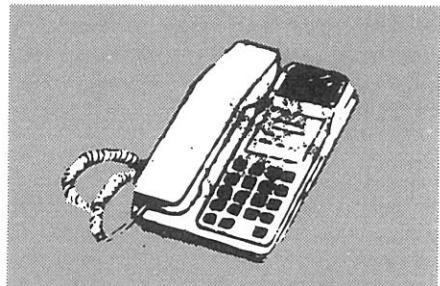
Investoren verdset stødleik og framsyn; set pris på stabilitet og pålitelege prognosar.

forutsigelse: føreåt-døming; føreåt-seiing; spådom.

Døme: *Geologenes forutsigelser holdt ikke stikk.*

Geologane misrekna seg; dei geologiske prognosane heldt ikkje.

Sigurd Sandvik

Kvifor?

Kvifor skal sokalla målfolk, på møte og i NRK, vél skulelærde, tyta på forslag, og forslag og forslag, og fullkomeleg utelata det innarbeidde og hevdunne ordet framlegg? Er det for å riva ned leivningane av måltradisjonen, eller er det tankeløysa som er utan grensor? Det er ein kjend og velyrd målmann som spør, og me kann ikkje svara, me fører spørsmålet vidare til lesarane. Han legg til at held me fast på dei norskrotte ordi, vert dei med tidi gjerne syntege i bokmålet. For stundom er det likt til at norsk-målssansen er sterkest på bokmållsida!

Pris til Erna Osland og Lars Amund Vaage

På landsmøtet i Noregs Mållag i juli 1996 gjekk den nynorske barnebokprisen til Erna Osland for barneboki *Matti og den store stjernepassaren*. Erna Osland er frå Masfjorden i Nordhordland.

Lars Aamund Vaage fekk den nynorske bokprisen for den mykje rosa romanen *Rubato*. Lars Amund Vaage kjem frå Sunnhordland. Prisen er på kr 15 000 til kvar av vinnarane.

Telemark målfylke

Fylkesutvalet vedtok 15. juni med 10 mot 3 røyster at Telemark framleis skal nyttia nynorsk i dokument til fylkestinget og alle hovudutval. I brevskifte skal fylket svara på same målet som brevskrivaren nyttar.

Det var Torleif Vikre frå Framstegspartiet som tok opp saki; han gjorde framlegg um at dei tilsette skulde stå fritt. Bjørg Kykjebø Staaland, Arbeidarpartiet, gjorde framlegg um at Telemark skulde vera nynorskfylke som tidlegare. Saki var uppe på fylkestinget 20. juni, som stadfestte vedtaket i fylkesutvalet med 32 røyster mot 23.

Um innvandrarar og innvandrarspursmål

Fra Det Felles Innvandrerråd i Bergen fekk Vestmannen sendande bladet *Innvandrerråd* med opplysningar um innvandrarar og spursmål som hev med innvandrarar å gjera. Det meste knyter seg til innvandrarar i Bergen og Hordaland, men ikkje alt. Bladet, på 12 sider i A4-format, som Vestmannen, er helst tenkt til innvandrarar.

Etter kommunevalet 1995 er det no 3 innvandartalsmenn i bystyret i Bergen. Det er Natacha Rivera Vallebona for Ap (frå Chile), Tran Vu Minh Huy for H (Vietnam), Chiku Ali for RV (Tanzania). Tvo av dei er kvinner; den tridje (for H) mann. Alle tri meiner partii deira er innvandrarvenlege, Chiku Ali for RV mest etterhalddsfritt.

Chiku Ali

I Innvandrerråd er med eit lite dikt av Kjersti Ericsson:

*Den kom over grense
i natt
med sangen som bagasje.*

*Lov og takk
for svartrostens
vinger.*

*Den hadde aldri
sluppet gjennom
passkontrollen
køle svart
som den er.*

Redaktørar for bladet er rekneskapsføraren for Vestmannen, Helge Liland, saman med Luis A. Salas og Leo E. Hillary.

Attval i NM

Olav Randen var viljug til å vera leidar i Noregs Mållag eit år til, og vart attvald på landsmøtet 1996 i Haugesund.

Styrelsemene som stod på val, sa òg ja til attval. Den einaste nye i styret er Geir Martin Pilskog frå Norsk Målungdom. Han kjem frå Hareid på Sunnmøre.

Målhat og målkjærleik

Torvid Moe Edvardsen, busett i Polen, sende oss nyleg eit brev med bod til fleire enn bladstyraren. Me fekk lov til å prenta eit utdrag:

Eg er ein pensjonert skipsradiotelegrafist, fødd i ein liten by på Helgeland og no busett i Polen. Eg fekk diverse ikkje læra norsk mål på skulen, anna enn eit visst minimum i lesebøkene. Men me hadde ein lærar, han snakka "fint" og pla segja: "Næste stykke er på landsmål. Det hopper vi over. Det er ikke noget for oss". Slik gjekk det til at me ikkje fekk lesa t.d. stykket "Ho mor fær lofotfolket sitt heim" av diktaren Jon Klæbo som var frå Dønna, ikkje langt frå heimstaden min. Same læraren vilde ha oss til å segja fram leksone våre på rams, og kunde me ikkje det, sa han i ein trugande tone: "Har du ikke lest på leksen til i dag?" - "Jau", svara eleven stillferdig. Læraren geipa hånleg: "Jee'u! - Så må du *mjaue* det frem da!"

Han var ein prototyp på ein därleg lærar og målhatar, og same læraren tala tida og ofte medsetjande um målføret vårt; me fekk innprenta at det var stygt. Like eins rakka han ned på landsmålet når han var i det lunet. T.d. fortalte han minst two gonger um morosame brevkort han hadde sett, eit av deim med påskrift: "Fiskaren åt sonen sin", og med ei skjemtetekning av ein fiskar i ferd med å eta upp sin eigen son. Slike flåsut spott påverka vel elevane, men ikkje meg som vart heller forstøkt av slik vondskap. Seinare då eg vart kunnig i svensk, fann eg at ein kann ordleggja um lag likeins: "Fiskaren (sade) åt sonen . . ." Men ingen lær vel av svensk av den grunn.

Men til alt hell fanst det jamvel målfolk millom lærarane. Ei av lærarinnone sa ein gong då ei gjenta klaga på landsmålet, at det var so vanskleg: "Men dokker snakkær då landsmål!"

Arne Garborg skreiv so vent um helgelandsmålet. Og eg vil tru det stend ikkje langt etter sunnmørsk og andre gode vestlandsdialektar, i alle høve i si reine og uforfalska form.

Heilt frå 15-16-årsalderen hev eg vore uppglødd for det norske målet. Eg greidde so smått å læra det - heilt på eigi hand, māvita. Diverre er eg nok ikkje fullærd - eg strevar framleis med det! Kringkastingi hev hjelpt meg - ikkje den neverande med si målblanding, men den gamle under Midttun, då Lyche las upp dagsnytt. Eg plar vitja Noreg nokre vikor kvar haust, elles hev eg stort sett ingen annan kontakt med heimlandet enn gjennom NRK-radio, TVN, brev og eit par blad. . . So dansk som bokmålet er no, skal ein langt attende

i tidi for å finna maken til. . . Noko av denne danskingi smittar yver på nynorsk. Eg hev t.d. hørt ein av NM sine talsmenn i radiointervju nytta ordet "lav" for *låg*. Og same talaren sa ved fleire høve "selfølgeli". Eg veit at same mannen forvarar bruken av "lav" med at dette hev byrja breida seg ut på Vestlandet. So han meiner nynorsken skal fylgja med dialektane etter kvart som dei vert fordanska. Det er noko dei kallar "fremtidsretta nynorsk". Fri og vare oss for den!

Torvid M. Edvardsen

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet vert utetla av Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det norske målet). Gåva vert gjevi for den nynorske boki som er framifrå i innhald og stil, og attåt er skrivi på det reinaste og beste målet.

Kva litteraturgrein boki høyrer til, hev ingen ting å segja. Diktarverk, vitskaplege arbeid, vanlege opplysningsbøker, umsetjingar, ordbøker o.s.b. kjem på lik line i tevlingi.

Domsnemnd er skulesjef Olav Grimdal, 3880 Dalen (Telemark), fyrstestamanuensis Johan A. Schulze, Ullevålsalléen 4, 0852 Oslo og professor dr. philos. Per Hovda, General Birchsgata 30A, 0454 Oslo.

Bøker lyt sendast *beinveges* til domsmennene innan 1. september 1996. NB! *Ei bok til kvar domsmann* - av bøker utgjevne i 1995.

Vensam helsing
NORSK MÅLDYRKINGSLAG
Hallvard Bergwitz
- skrivar -

Noregs Mållag saksøkjer vidaregåande skular?

Me høyrer at Noregs Mållag emnar på å saksøkja sume vidaregåande skular. Grunnen er at skulane hev sett opp pensumbøker som berre finst på bokmål. NM hev svartelista kring 200 lærebøker av dette slaget. Tanken er ikkje å råka skulene, men likesæle lærebokforlag som framleis set nynorsken til sides.

Leif Halse 100 år

Ivar Aasen er ikke den einaste i norsk kultursoga det er grunn til å minnast i år. Forfattaren Leif Halse (1896-1984) hadde vore 100 år i 1996 um han hadde levtt.

Leif Halse var frå Todalen på Nordmøre. Han tok først jordbruksutdanning, sidan gjekk han lærarskulen i Levanger, og læraryrket vart levebrødet hans. Ein stor part av livet budde han i Hommelvik.

Den mest lesne boki hans for vaksne er, trur eg, *Bonden på Bjørset* som kom i 1941, på det unge Fonna Forlag som den drivande tusundkunstnaren Hans Aarnes reiste i 1940, og som straks tok til å gjeva ut og selja nynorsk lesnad sers medgangsrikt. Mange kjøpte og las *Bonden på Bjørset* i dei magre krigsåri, då det var skralt både med kroppsleg og åndeleg næring. Det som gjorde Leif Halse serskilt kjend, var den folkekjære teikneserien *Vangsgutane*, som vedvarande hev kome årvisst i uppattprenta hefte på Fonna til i dag. Leif Halse skreiv elles sers mykje, både bøker og i avisor og blad. I ei tevling som Noregs Ungdomslag skipa til fekk spelstykket *Stadion 2.* premie (1940), og han skreiv bygdeboki for Todalen (1943). I 1947 gav han ut diktsamlingi *På bygda-bakkom*. So skreiv han mange barnebøker, millom andre *Gutane i Trollheimen* (1936), *Som i eventyret* (1938), *Maken til unge* (1943), og *Flagg over Vangen* (1945).

Leif Halsen fortalte folkeleg, lett og livfullt, med god sans for logn skjempt. Lesarane humra ofte og gjerne yver bøkene hans.

Halse var dertil ein umtykt og velsedd talar, i lag og lyd av ymist lag. Ein lang etterkrigsfolk var han konsulent for skulekringskastingi i Trondheim. Og - noko som snaudt alle veit - han fekk premie for felespelet sitt på fleire kappleikar, og i kringkastingi spela han ofte. Denne musikalske evna og hugen hadde han nok frå faren, lærar og kyrkjesongar Kristian Halse, som var tonediktar og samla folkesongar frå Nordmøre.

No i høgtidsåret skal det koma ei minnebok um Leif Halse, *Humoristen Leif Halse* er det lovande boknamnet. Denne boki kjem på Forlaget Nordafjells i Trondheim. Og vonleg fær me eit nytt hefte med *Vangsgutane* på Fonna.

Leif Halse høyrer ikkje til storkultane i nynorsk bokliv. Men han er lengtug, koseleg og sermerkt, og han fortener godt at nye lesarar fær læra honom å kjenna.

Jostein Krokvik

Heider til kjende pressefolk

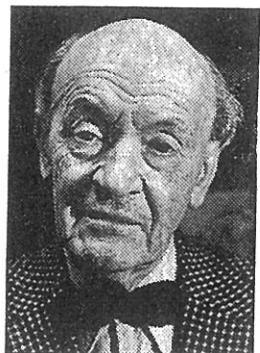
Two kjende nynorske pressemenn vart heidra med den øvste utmerkjingi til Bergens Presseforening no i vår, fortalte Bergens Tidende fyre ferien. Det var Per Håland som i mange etterkrigsår var redakstør i Gula Tidend, og som etter nådd pensjonsalder vedvarande var ein tottug medarbeidar i Gula. Han er 77 år. Og det var

88-årgamle Ludvig Jerdal, som i 40 år var formann i Vestmannalaget, og som i lengste bolken av si

bladmannstid arbeidde i Dagen. Fyre krigen arbeidde Jerdal m.a. i Gula. Etter han vart personist hev han skrive jamt i både Dagen og Gula, og dertil i mange andre blad, ikkje minst i Vestmannen. Heidersgåva er ei gullnål, laga av gullsmed Per Larsen. På årsmøtet i presselaget sa den avtroppande leidaren Gry Scholz Nærø at det var serskilt triveleg å kunna etla ut heidersprisen til two pressefolk som både hadde vore i Gula Tidend, det bladet som nett laut stogga.

Ludvig Jerdal

Per Håland

Gåvetinging Vestmannen

Gjev du Vestmannen til ein ven, fær mottakaren gåva 10 gonger årleg. Vanleg årspris er kr 150,-; studentpris og gåvetinging kr 100,-. Bladet er åleine i sitt slag i landet og mange tingarar fortel at dei les kvart nummer frå ende til annan. Vestmannen held på høgnorsken og gjer det sermerkt norske målet til hovudsak.

Send utklyippet, eller kopi av det, til Vestmannen, so gjer bladet resten.

Til **Vestmannen**

6143 Fiskåbygd

Gåvetinging til:

Namn og tilskrift på motakar:

.....

.....

Underskrivne betalar:

(Namn og tilskrift på gjevaren)

Ivar Aasens brev til Bladstyret for Andvake 1871

Målbladet Svein Urædd kom i Oslo fra 1868 til 1870, då det stogga, men stod upp att med nytt namn, Andvake. Andvake kom berre nokre få månader i 1871, då det veik plassen for Fjørtoft-bladet Fram som heldt ut til 1874.

Ivar Aasen løyste bladpengane for Andvake den 1. mars 1871, og han sa det upp skrifleg den 29 april. I bladstyret for Andvake sat Werner Werenskiold og Steinar Schjøtt, og Schjøtt hadde truleg skrive stykket som fekk Aasen til å senda uppsegjingsbrevet. Brevet er noko av det sterkeste Aasen sette på papir, men det tynte ikkje tilhøvet millom Schjøtt og Aasen; dei hadde trivelege stunder saman etter dette. Med tidi nærma Schjøtt seg meir til Aasen. I det utførlege brevet møter me sume av Aasens grunnleggjande synsmåtar (Or Brev og dagbøker, bd. 2, ved Reidar Djupedal), Oslo 1958:

Til Redactionen af Bladet Andvake.

Af det Nummer af Bladet, som jeg har faaet tilsendt, seer jeg, at der endnu er Adgagn til at sige fra, om man vil have Bladet eller ikke, og jeg benytter derfor Leiligheden til at sige, at jeg ikke har Lyst til at have et Blad som er saa vanskelig at læse og forstaae som dette. Dersom Sproget var en virkelig Dialekt og nøiagttig skrevet, vilde det dog være til nogen Oplysning baade for mig og flere, men en vilkaarlig Sammenblanding af flere Slags Dialektformer bliver mere til Forvildelse end til Oplysning. Det er let sagt at man skal skrive efter Udtalen, men det er ikke saa let udført; jeg har f. Ex. ikke hørt nogen udtale aristokratiskt, tyranniskt el. vokalistiskt, thi der er mange Slags Udtale, og den almindeligste er ofte den som minst fortjente at komme i Skrift. Naar vi skulde lære et andet Sprog, pleier man ikkje at være saa føielig at kaste alle Former bort forat vi skulle faae det saa meget let og mageligt. Bønderne pleie overalt at sige at det [er] mere vanskelig at læse deres eget Maal end et Bogmaal, og heri have de god Ret. Et Bogmaal skulde hjælpe til at støtte og styrke den bedste nationale Udtale, og ikke til at helliggjøre al den Skjødesløshed som Daglitalen kan tillade sig. Naar man nu vil give efter for den slappeste Daglitalen saa bliver der ingen Adgang til at see Ordenes rette Form, og til sidst bliver der heller ingen Regel for Skrivemaaden; man vil altid komme til at vakle imellem to eller flere Maader. Den ene vil skrive "hava trutt, stridt, kjent, dømt", den anden vil skrive: hava trudd, stridd, kjend og dømd (saaledes som her i Bladet). Den ene vil skrive: dæ, mæ, au efter Udtalen, den an-

den: de, me, aug efter egen Smag og Behag. Den ene vil have: Hestar, Gutar, Dagar; en anden som har hørt at Sproget skal være "vokalistisk", vil have Hesta, Guta, Daga. Og paa en anden Side vil ogsaa Læseren staae forlegen, f. Ex. med Formen "kasta" som kan betyde baade kastar, kastade og kastat; eller ligesaa med Ordene "me" og "de" som kunne betyde mangt andet, end det som er tilsigtet. Det vil da ikke være underligt, om Læseren synes, at den danske Form var meget bedre. Thi det er da ogsaa en bekjent Sag, at Folk i andre Lande have en ligesaa skjødesløs Udtale som her; men alligel finde [de] det dog nødvendigt at lære en fuldkommere Form til skriftlig Brug, og til denne Form pleie de da ogsaa at holde sig i Læsningen om ikke just i Daglitalen; thi den Paastand at visse Bogstaver ikke skulle udtales i Læsningen er nok bare en Skolemesterregel, som ialfald ikke kan have stor Gyldighed for de nordiske Sprog.

Men i Følge med den omtalte Vanskælighed for Læseren er der ogsaa en anden og større Skade, nemlig den, at med en slig omskiftelig Sprogform kunne Folk aldrig faae noget sikkert Begreb om et nationalt Sprog. Det er dog den første og simpleste Fordring til ethvert Bogmaal, at det altid skal vise sig i samme Form, og at Ordene skulle see ligedan ud i den ene Bog som i den anden, og i det ene Aar som i det andet. Var ikke dette, saa kunde vi ikke engang lære at læse og endnu mindre at forstaae noget Sprog tilgavns. Naar man nu tvertimod vil splitte Sproget i flere Dialektformer, saa betager man Folket alt Haab om at komme tilrette dermed og virker saaledes netop til at gjøre den hele

Stræben forhadt og modbydelig. Og dette vil da ogsaa være til stor Glæde for Sprogets Foragtere, som deri netop see sit bedste Ønske opfyldt; thi de ville derved faae saa gode Vaaben i Hænde, at det ikke længere nytrer at forsøre det saakaldte Maalstræv. De ville ingen Forskjel gjøre paa nyt eller gammelt Maalstræv, men give os alle lige Deel af Spot og Fornærmelser, og saa maa de uskyldige lide for de skyldige og tie stille til alle Fornærmelser.

Dette er naturligvis ikke noget hyggeligt for os, som have været med fra Begyndelsen og staaet imod alle Stød, fordi vi vidste, at vi have en Sag, som kunde forsvarer med al Ærlighed, saa længe som den ikke blev forfusket af dens egne Venner. Vi troede da ogsaa, at vi nu, af den lange Erfaring skulde vide nogenlunde Besked om, hvad Fremgangsmaade, som her var den retteste; thi man maa dog have lært mere paa 30 Aar end paa 3 Aar. Jeg tør tillade mig at bemærke, at den Fremstilling af Sprogsagens Historie, som staar at læse i dette Blad, ikke er saa ganske paalidelig. Det er ikke rigtigt at den saakaldte "gamle Form" var rettet efter Svensk og Dansk; den var netop rettet efter de bedste norske Dialekter og dernæst efter Gammel Norsk. Heller ikke er det rigtigt, at det var skandinaviske Tanker, som ledet mig til at opstille en "Normalform", og at jeg i dette Stykke maatte "give efter for Tiden". Forholdet er omrent det modsatte. I mine første Forsøg brugte jeg kun et Slags Fælles Dialekt efter den almindeligste Udtale; men jo mere jeg satte mig ind i Sagen, des mere fandt jeg, at det var meget uheldigt at opstille en ny

Til s. 9

Frå s. 8

Dialektform, som stod langt under Svensk og Dansk, uagtet dog den svenske og danske Dagligtale er lige saa slusket som vaar egen. Den eneste rette Maade maatte her blive at opstille den ældste og fuldkomneste Form og ikke den almindeligste; og naar jeg nu besluttede mig dertil, saa var dette just ikke at give efter for Tiden, men heller at stille sig imod Tiden. Der var vel et Par Sprogmaend, som samtykkede deri, men først var hele Hoben imod, og dette viste sig da ogsaa tydeligt nok i de mange hidsige Angreb og i al den Tale om at opfinde eller lave eller skabe et ny Sprog. Jeg blev rigtignok staande længe alene om Forsvaret, men havde dog senere den Fornøielse, at nogle af de kyndigste Mænd gave min Plan sit Bifald og sagde, at saa omtrent burde det være.

At det nu igjen skulde være Tid til at gjøre et voldsomt Spring tilbage til Dialektformen, kan jeg ikke forstaae, og heller ikke ved jeg hvad for mærkelige Opdagelser det er, som nu have givet Anledning til at fordømme det gamle System som "aristokratisk og tyrannisk og attaat unationalt" eller til en slig sikker Forhaabning om, at vi som holde paa det gamle, skulle snart komme efter og gaae over til den nye Form. Dette er jo reent en aabenbar Krigserklæring, som visstnok vil være til stor Glæde for alle vore gamle Modstandere, men som dog ikke vil bringe os til Overgivelse endda. Den nye Modstand kan nok hindre os i at forsvare Sprogsagen mod de gamle Modstandere, men den kan ikke hindre os i at arbeide for den efter samme Plan som forhen. Det kan nok være muligt, at en saadan regelløs Dialektform kan finde en Deel Tilhængere, især af unge, varmlodige Folk, som ville meget og vide lidet; men selv om Tallet paa disse Tilhængere skulde blive noget stort, venter jeg dog at de som forstaae Tingene bedst, ville være lidt uvillige til saaledes at lade sig omdrive af ethvert Lerdoms Veir. Jeg for min Deel agter ikke at løbe over eller at gjøre flere Indrømmelser end som ere gjorte forhen. Jeg finder ikke, at det nu er nogen "Ti" for et Blad at skifte sit Sprog; derimod finder jeg, at det vilde engang være Tid til at rette noget paa endeele slemme Sprogborrer og unorske Udtryksmaader, som i den sidste Tid synes at have vundet meget Indpas; det vilde iafald være mere nødvendigt end at studere paa hvad Sprogform der skulde være bekvemmemst for alle de Fuskere, som kunne faae det Indfald at ville skrive i et Sprog, som de endnu ikke have lært.

Landsmøtet i NM i Haugesund

Landsmøtet i Noregs Mållag vart halde i Haugesund 25.-27. juli 1996. Olav Randen heldt ein god leidartale som innleiding. Neste punkt var fyrehavingi avårmeldingi. Under uppritet frå skolemålsarbeidet vart det reist ordskifte kring fleire delar av arbeidet til styret. Under jamstelling og offentleg målbruk møtte styret kritikk for at ein av målsmennene for Mållaget hadde gjenge inn for Norge beint i strid med det som er målpolitikken til Noregs Mållag. Styret fekk òg kritikk for at dei ikkje hadde gjort kvassare utspel mot Språkrådet med krav um at rådet skal arbeida for eit tydelegare skilje millom bokmål og nynorsk.

Under punktet *dialektarbeidet* hevda vestfoldingen Håvard G. Tangen at det var ille at Østfold Mållag hadde gjeve ut ei bok der Einar Lundeby hevda at dialekten i Austfold ligg næraast radikalt bokmål. Østfold Mållag forsvara seg med at dette ikkje samsvara med meinings til mållaget.

Under punktet um organisasjons-spørsmål var det mange som bar fram sterke fordi Noregs Mållag hev havt ein dramatisk medlemsnedgang dei siste 10 åri. Det må gjerast noko ålvorleg for å få medlems-talet på føte att, meinte fleire utsendingar.

I juni i år hadde Mållaget klår ei utgreiding um skolemålsstoda yver heile landet. Det er gjort eit svært godt arbeid med å kartleggja kvar nynorsken kann vinna krinsrøystingar, og kvar nynorsken er truga. Det vart halde eit godt fyredrag um ålmenne drag ved skolemålsarbeidet i heilo seinare på landsmøtet. Skolemålsplanen hausta ros frå alle hald. Burtsett frå nokre svært samnorskfabulerande ordleggjingar i planen, var det lite å finna åt. Men det stend att å sjå at planen vert nytta til aktivt og medvite målarbeid.

Det var fleire seminar under landsmøtet. På eit seminar um internett vart det sett fram vyar for at Mållaget skal byggja ut eit umfattande opplegg med heimesidor på internett. Mange meinte det var uturvande at Mållaget sette i gang eit umfattande arbeid med å byggja ut heimesidone. Dei tykte det var betre å byggja ut heimesidone yver tid. Det vart eit stort ordskifte um kor nytigt internett vert, og kva internett kann brukast til.

Under punktet *Fråseigner* var det serleg ei fråsegn um språkkløyvdé lærebøker som kom i brennpunktet. Det vart eit langt ordskifte på eit seminar. Elles var det to innleidingar um emnet. Landsmøtet konkluderte med å segja nei til språkkløyvdé lærebøker. Det var berre 7 av um lag 170 utsendingar som røysta for. Ei fråsegn frå Frøydis Lehmann um at målsmennene som NM hev i Språkrådet skal retta seg etter viktige prinsippvedtak, vann klårt fleirtal på møtet.

Det vart elles klårgjort at NM skal vedtaka prinsipp-program på landsmøtet i 1997. På landsmøtet i 1998 vil rettskrivings-spørsmål koma upp. Det er på tale å setja ned ei rettskrivingsnemnd. Norsk Målungdom spela ei førande rolla i fleire ordskifte på landsmøtet, og mange nye medlemer markera seg på talarstolen.

Lars Bjarne Marøy

Varme helsingar frå Danmark

I Vestmannalaget i vår tala Ingjald Bolstad um Ivar Aasen. Det forvitnelege fyredraget femnde attende til indoeuropeisk og urnordisk, og han gav mange døme på korleis ord i Aasen-målet samstavar med det gamle språket.

Etter den vanlege kaffiykti på møtet kom Ludv. Jerdal med helsingar frå den nye heiderslagsmannen i Danmark, Ellen Jensen i Århus. I brev og telefonsamtalar hadde ho gjeve ord for takksem, både for heideren og for den mottakingi ho fekk i Bergen og på Vestlandet elles. Han opna med å lesa eit festlegt referat i Aarhus Stiftstidende som Ellen hadde sendt med. Miljøminister Svend Auken og biskop Kjeld Holm hadde samtala på eit stort møte "til kamp for glæden". Frå referatet las han denne bodskapen frå miljøministeren og bispen: "Hvis glæden mangler: Drik et glas snaps og syng en salme; det var et af de jordnære budskaber". Ellen Jensen hadde sendt helsing til Egil Lehmann saman med two bøker: "Hvor kragerne vender" av Karl Hansen, og "Danmark mellem land og by" av Knud Sørensen. Ho helsa elles til Luise Meidell Barth og Leidolv Hundvin, og til andre som ho hadde møtt då ho vitja Bergen og Vestlandet, også Brita Eik og Knut Hass i Rosendal. Og ho helsa Vestmannalaget frå diktaren Karl Hansen ved Jammersbugten.

I ei samråda etter Bolstads fyredrag kom prestane Egil Lehmann og Alv Askeland med forvitnelege innlegg. Og Lehmann hev etter møtet fortalt meg at han med stor gleda hadde lese bøkene av Karl Hansen og Knud Sørensen. Dei fortalte um menneske med varme og um eit forvitnelegt miljø. Eg er glad for dette møtet med dansk lynde og folkeliv, segjer Lehmann og bed meg helsa attende til Ellen Jensen.

Ludv. Jerdal

Ny bok om Ivar Aasen av Stephen Walton

Av Johannes Gjerdåker

Stephen J. Walton:
Ivar Aasens kropp
Det Norske Samlaget
Oslo 1996

Stephen J. Walton har skrive biografien "Ivar Aasens kropp". Den store boka på 800 tettprænta sider har lenge vore i emning og er nyst utkomen; ho er det fyrste utførlege verket om Ivar Aasens liv og gjerning etter Koht, Garborg, Hovden og Liestøl sine bøker tidlegare i hundreåret. Kunnskapen om Ivar Aasen vart mykje fremja då Reidar Djupedal i 1957-1960 gav ut «Brev og dagbøker» 1-3 og gjorde desse skriftene tilgjengelege for ålmenta. Breva og dagbøkkene har Walton granska nøyde i djupn og breidd, og dei er med rette ei av kjeldene han har nyttat mest ut. Men "Ivar Aasens kropp" syner òg at Walton har sett seg inn i dei store uprenta delane av Aasen-arkivet ved Universitetsbiblioteket i Oslo, og ikkje minst byggjer han på eigne, nye og grundige granskningar av Aasen sine verk, særleg dei målvitskaplege og kulturtittiske arbeida til Aasen.

Eg trur ikkje det finst nokon som er så lærd i norsk målgranskning, språkhistorie og kulturhistorie at han (eller ho) ikkje vil finna ei mengd nye åtgåingar, spørsmål og sannkjennningar i det forfattaren skriv om "Det norske Folkesprogs Grammatik" (1848), "Ordbog over det norske Folkesprog" (1850) og om kvart einskilt seinare verk frå "Prøver af Landsmalet i Norge" (1853) til "Atterførla" (1888). Realopplysningar og drøftingar som han gjev, er tufta på gjennomarbeidt fyrste-handskunnskap, og den djerve polemikken han tild fører mot forfattarar frå Aasens samtid og mot sume granskurar og debattantar, er opplysende for emnet og gjer lesnaden rikare, kor uvanleg det enn er å finna så mykje stridsdeltaking (motsett referande tilskoding) hjå ein biografiforfattar.

Til dømes skriv Walton på s. 411 i kapitlet om "Ordbog over det norske Folkesprog" (under svsnittet "Munch etter ein gong") om Munch si melding av boka: "[...] Indrebø i Norsk Målsoga s. 447 gjorde i si tid eit mislykka forsøk på å slå attende Kohts vurdering av Munchs målsyn som "livsfjern utopi" (jamfør Koht i Aasen-biografien, 1913 s. 137-139). Her forvekslar Indrebø stringens i slutningsrekjkene med røyndomssans. Det

Stephen Walton

Munch ønskete seg, var ikkje folkemål, det var ein fetisj. Munch åtte likevel såpass mykje bakkekontakt at han snøgt innsåg kor det bar av med dei arkaiserande måldraumane sine. Innan to år hadde han snudd heilt om, og heldt fram med dansken i Noreg som eit nasjonalt samlande symbol, noko han unekteleg var ut frå Munchs klasseperspektiv." - Denne tilnærminga som deltarar like mykje som tilskodar, er gjennomgående i heile "Ivar Aasens kropp".

Når Gustav Indrebø her er nemnd, skal det òg leggjast til at han er ein av dei granskaranane som Walton oftaast siterer og alltid i medvit kom den innsikt og dømekraft som Indrebø åtte. Såleis skriv Walton på s. 458 i kapitlet om "En liden Læsebog i Gammel Norsk" (1854): "[...] Det tyngste faglege i ordskiftet om kva rolle gamalnorsken spelte i Aasens målarbeid, er det som Indrebø hadde i Norsk Målsoga, men Per Tylden nådde i si tid fram til om lag dei same konklusjonane (1945). Indrebø svarte på sitt eige minneverdige retoriske spørsmål: "Kvifor gjekk Aasen yver frå yngre til eldre mål?" (s. 452-457 i *Norsk Målsoga*) godt og enkelt:

Kravet frå sjølve uppgåva som Aasen arbeidde med frå ikr. 1850 i å reisa eit normalmål som var organiskt skrift-uttrykk for mange dialektar og som hadde indre samanheng [kom] til å drivahonom med ovstør logisk kraft til strengare, meir etymologisk skrivemåte enn fyrr (456).

I 1854 skreiv Aasen i "Grundtaker til en Afhandling om en norsk Sprogform", der han mellom anna sette fram denne tanken: "[...] at man gjør vel i at overholde Sprogets fortrolige, kvikke og gnomiske

Maner. Ligesaas den humane, medfølende og venlige Tone, hvori det skildrer Folks Stilling og Befindende" (prenta i *Maal og Minne VII*, 1917 s. 4-21). - Dette avsnittet frå "Grundtaker" siterer Walton under kapitlet om "Prøver af Landsmalet i Norge" (1853) i det avsnittet der han greier ut om siktemåla med *Prøver*. I kommentarar til sitatet fører han polemikk mot deltakarar i norsk målordskifte frå vår samtid:

"[...] Denne tilsynelatande uskuldsreine setninga får sprengkraft dersom ein les ho i lys av konfliktane i målrørsla etter Aasen. Det Aasen her gjorde seg til talmann for, var eit skriftmål som definerte seg som annleis i høve til noko anna. Språket skulle bera i seg verdiar i opposisjon mot den institusjonelle fornufta og instrumentelle tenkinga som etter Habermas har vorte heitande "systemverda". Det ligg ei uforløyst motseiing mellom dette og Aasens ønske same stad om at landsmalet likevel skulle trengja ut eller i det minste marginalisera dansken. For somme vil det vera alt anna enn kjærkome å veta at Aasen i 1854 var tospråksmann. Eg nøler ikkje med å strø salt i såra deira og ta med i same venda at han i "Grundtaker" samstundes gjekk ut mot talemålsnormalisering (14), eller iallfall mot normering av opplesingsspråket. Dette gjorde Aasen forresten òg i *Prøver* (1985-utg. s. 84) i høve til spørsmålet om k-bokstaven i ord som *Rike*, myket skulle uttalast palatal eller som velarlyd. At eittspråksfolk og talemålsnormarerar i målrørsla har vore flittigaste til å stø seg til Aasens namn, må ein berre undrast over og føra opp på kontoen for historiske kuriositetar ...".

Aasen gav gong på gong uttrykk for at det ville ta lang tid å byggja opp eit norsk skriftmål til bruk på alle livsområde, og eg trur ikkje at Walton har teke nok omsyn til festina lente-prinsippet hjå Aasen. Det er mange synspunkt på talemålsnormalering og på spørsmålet om eitt eller fleire språk i Noreg, men her er det naudsynt å støgga opp ved Waltons retorikk: "[...] Eg nøler ikkje med å strø salt i såra deira..."; å bruka eit slikt uttrykk kunne kanskje ha vore mogeleg for hundre år sidan, men ikkje i dag, etter at dette uttrykket i politisk europeisk røyndom frå det 20. hundreåret har gått over frå metafor til handling. Eg viser i denne samanhengen til Wolfgang Mieder:

Til s. 11

Frå s. 10

"Proverbs are never out of season", Oxford 1993, s. 232-233. Det er ei rekje døme på for grov språkbruk i "Ivar Aasens kropp"; t.d. står på s. 716 at "[...] i "Gamle Grendi" vassar eg-røysta i nostalgi for den tapte og tette fellesskapen han har gått ut av", og på s. 736 står: "[...] Ut over 1860-talet stig sjølvmedlidinga i ein crescendo av surmuling". Det er mange fleire døme på at Walton tek steget over frå kraftfull og frisk prosa til vulgærsnakk og därleg stil.

Om Ivar Aasens diktning

Det niande kapitlet i "Ivar Aasens kropp" handlar om lyrikken til Aasen. Her skriv forfattaren innleide på s. 663: "[...] Det er blitt skrive mykje om Aasens lyrikk, og ein god del av det har vore primitivt. Som vart prega av sterke polemiske haldningar, ikkje berre i Aasens levetid, men også ei stund etter. Bjørnson visste å servera ein replikk om at Aasens lyrikk kunne "friste en hel Literatur paa Afveie" og at den var "tusset og almueagtig". (Sitert frå Idar Stegane: "Det nynorske skriftlivet", 1987). Mot han kan vi stilla opp dei talause geniforklaringane frå målflokkene ...".

"Geniforklaringar" er eitt av dei orda Walton brukar til overmål, slik at det slit på tolmodet og respekten til lesaren. Men det er ikkje berre målflokkene som har verdsett dikta til Ivar Aasen høgt. Det har lenge vore kjent at J. S. Welhaven ovundra diktaen Ivar Aasen; systerson hans, Ernst Sars har fortalt om det. Jørgen Moe uttala seg i same leid som Welhaven. Carl Nærup brukar dei mest heidrande ord bokmålet eit om Aasens lyrikk, og Alf Larsen rådde den unge Emil Boyson til å studera Ivar Aasens dikt og ha dei som førebilete i sitt eige arbeid med det lyriske uttrykket.

I framhaldet skriv Walton: "[...] Eit verre lyte ligg i at ein gjerne har vilja tolka Aasens dikt biograferande, slik at han skulle ha vore einsam når han dikta om einsemda, skulle ha sakna noko når han song om gamle grendi, og i det heile skulle ha projisert heile tyngsla av sitt melankolske eg inn i den særmerkte sorgjelege poesien sin. Det er vanskeleg å argumentera mot slike påstandar [...]. Som metodikk er biografisk nærlæring av tekstar trivialiserande og framfor alt sjølvoppfyllande og lettvinnt [...].

Endå om forfattaren synest vera klår over kor galen ein slik lesemåte er, gjev han sjølv døme på trivialiserande og lettvinnt nærlæring når han på s. 715 skriv: "[...] Ingenting avslører realitetane i Asens objektive klassetilhørsle meir nådelaust enn synet på kroppsarbeid, pengar og sozial framdrift i diktina. På eitt plan kan ein

vel tala om hykling. Aasen verdsette kroppsarbeidet så høgt at han rømde frå det ved første høvet som baud seg [...]. Diktet som det her vert vist til, er "Elskhugskvaede" i "Symra". "Gamla Voner" høyrer òg til i denne samanhengen; dei to dikta har den same utopiske visjonen, og dei er skrivne i den same verseforma. Både høyrer til beatus vir-tradisjonen i europeisk lyrikk, som kan førast attende til Bucolica og Georgica av Vergil, og til ei rekke av dei lyriske dikta etter Horats. Denne intertekstuelle samanhengen har ikkje Walton sett, eller vilja sjå; i staden har han gjeve ei smaklaus og åndlaus nærlæsing.

Om diktet "Sumarkvelden" skriv Walton at det er "[...] annleis borgarleg enn dei andre". Om "Sumarkvelden" hevdar han at "[...] det har fleire gonger vore påpeika kor likt Goethes "Wanderers Nachtlied" dette diktet er [...]", men dette er ei villfaring. På alle måtar er dei to nemnde dikta mykje ulike.

Walton veit ikkje å verdsetja "Gamle Norig" og "Haraldshaugen". Eg skal ikkje gå inn på det han seier om "Gamle Norig" på s. 461: "[...] Dette er eit dikt i fornydislag, utstaffert med enderim". Om "Haraldshaugen" skriv forfattaren på to stader i boka. På s. 461 står det at "[...] Haraldshaugen frå 1852 [held] heilt enkelt ikkje mål dersom det var Aasens mening å levera ein pastisj eller herming av eit kongedikt i versemålet málahátr". - På s. 732 fyller Walton ut denne synsmåten, og skriv: "[...] Diktet saknar den strenge objektivitet til førebileta sine. Det handlar ikkje om Harald, men om ei vitjing som eg-røysta i diktet har gjort til haugen, og om dei refleksjonane kring historia etter Haralds tid som dette utløyser hos ho [...]. - I dette versemålet skriv også den islandske lyrikaren Jónas Hallgrímsson (1807-1845) i hyllingsdiktet til Bjarní Thorarensen, subjektivt og heilt utan den strenge objektivitet som dei norrøne kvada har. Både Aasen og Jónas Hallgrímsson dikta ut frå den moderne sensibiliteten som samtidia deira gav dei, og málahátr er eit verknadsfullt versemål hjå dei båe. Guðbrandr Vígðússon gav i 1854 sterke lovord om "Haraldshaugen".

Biografiforma

I innleiinga skriv forfattaren: "[...] Tittelen røper ein skepsis til biografigenren, og oppbygnaden i boka avspeglar lojalt denne skepsisen" (s. 13). Walton klagar over at "biografien er mest fullstendig teorilaus som genre", like eins fordi "den tradisjonelle biografien krev at den kritiske reflek-

sjonen vert døyvt for at den narrative framdrifta skal bli redda ...". Han hevdar at modellen for biografien "er lånt seinverges frå bildungsromanen".

Men bildungsromanen - med andre ord: romanen som skildrar karakterutviklinga til eit menneske - er ikkje eldre enn frå Goethe si tid (*Wilhelm Meisters Lehrjahre* frå 1795-96 og *Wilhelm Meisters Wanderjahre* frå 1824). Biografien er eit mykje eldre slag litteratur, endå om han som alle andre litteraturformer har gått gjennom store endringar med tidene.

I ny og nyare tid har det vore skrive tradisjonelle biografiar med narrativ framdrift og med kritisk refleksjon på høgt nivå. Nokre av skal nemnast: Richard Friedenthal sin Goethe-biografi (1963); "Samuel Johnson" av W. Jackson Bate (1975); "A. E. Housman. A critical biography" av Norman Page (1983); "Oscar Wilde" av Richard Ellman (1987); "Dirt and Deity. A Life of Robert Burns" av Ian Mc Intyre (1995). Alle desse mennene har det viktige sams med Aasen at dei er diktatar og lærde.

Walton har valt å kroppsleggjera Aasen (som han seier) for å minna om at historia som vert fortald, er ein fiksjon: "[...] Ho er ikkje noko seinverges avspegling av eit levtt liv, og kan heller ikkje vera det".

Slik er det medvite lagt inn ein fråstandsverknad i "Ivar Aasens kropp". Fråstand til hovudpersonen skaper òg dei mange teoretiske drøftingane, t.d. av egalitet i norske bygdesamfunn i fyrste helvta av 1800-talet; av bondebyrgskap; av innvandring frå nord til Noreg i tidleg nordisk soge; av tospråklegdom (bilingualitet); av Eilert Sundts idear; av Ernst Kretschmers psykologi, av nasjonalitetsomgrep og nasjonalromantikk mellom mange andre ting. Walton diskuterer og polemiserer med allsidige kunnskapar og stor energi.

Det finst ein ikkje liten porsjon *debunking* i boka. Debunking er eit amerikansk-engelsk ord som tyder: påvising av at eitkvart er noko anna enn det gjev seg ut for å vera. Walton si debunking er ikkje retta mot Aasen, men mot delar av målrørsla. Hans skriv s. 45: "[...] Målrørsla har hatt eit historisk behov for bjartøygde og høgreiste hovdingar med gode seder og endå reinare motiv [...]. I slutten av kapitlet om "Asen og hans høve til religionen" skriv Walton på s. 177: "[...] Eg seier ikkje at Aasen kjende seg heilag. Likevel har den heilage glim og glo over arbeidet interesse i den monn dette kom til å kasta glans over det i ettertida. I kapitlet som

Til s. 12

Frå s. 11

følgjer skal vi sjå korleis ettertida gjorde Aasen om til eit heilagmenne, og tolka glansen om i sitt eige bilete ...”.

Ikkje minst er det Vestmannalaget frå 1868 Walton meiner han har gjennomskoda: “[...] Dei idealistiske besteborgarane i Vestmannalaget danna ein naturleg motpol til Fjørtofts rabulistar. Alvorlege sosiale og politiske målsetjingar med målarbeidet hadde dei knapt. Det patetiske i den sosiale visjonen deira vart greitt oppsummert i figuren Henrik Krohn, han som ville bli fruktbonde i Sogn og omvenda allmugen til det rette høgnorske nasjonalet synet, og som alt gjekk gale for ...”

Dette er ikkje mannbært skrive. Vulgærmarxisme duger aldri, og Walton har ingenting skjøna av Henrik Krohn og Vestmannalaget sitt liv og arbeid.

Sluttmerknader

Ikkje sjeldan gjer Walton merksam på trykkfeil i skrifter han siterer frå. Også i “Ivar Aasens kropp” er det mispretingar. Her skal berre nemnast at Monrad Norderval er hamna på M. C. Monrad sin plass i namneregisteret til sist i boka. På s. 41 skriv Walton at Kristofer Janson er verson til Jacob Neumann, men Janson var dotterson til Neumann. På s. 612 står det at Aasen fekk Georg Griegs “Olavs saga” til gjennomsyn, men det rette er “Gisla saga” som Grieg sette om til nynorsk. Walton gjev att dei fyrste linene av heksameterdiktet “Magnilds Sorg” som Aasen skreiv på dansk i 1838. Den tredje lina lyder slik:

*For at du naar du vil,
de herlige Blomster kan skue*

Dette er ei perfekt heksameterline, men Walton skanderer ikkje rett (s. 687).

Mange fleire innvendingar kan nemnast, men dei skyggjer likevel ikkje for dét at forfattaren har ført Aasen-granskingsa lenger fram med arbeidet sitt. Særlig med dei mengder av realopplysningar som han har grave fram, og med si evne til undring og problematisering, har han gjeve alle som interesserer seg for Ivar Aasens verk mykje næring for tanken og nye oppslag å arbeida vidare med.

Nynorsk tap i skulen i Rennesøy

I Mosterøy/Bru og Vestre Åmøy i Rennesøy herad i Rogaland fekk nynorsk 101 røyster og bokmål 351. Kring 51% av av dei røysteføre røysta.

Røystingi kom etter krinssamanslåing, og tidlegare var det nynorskupplæring i Bru krins.

Gyldendal

Av Arne Horge

I boklista mi frå Gyldendal i Kjøpenhamn stend det rett som det er eit merkje med påskrifti “Gyldendal, 225, 1770-1995”. Boklista mi er frå i fjor. Soli har snudd, og eg er for seint ute til å gjera krus på Gyldendal i rette året, men 225, no 226 år, er i alle fall ein høg alder for eit forlag.

Det var ein skulemeisterson frå Jylland, Søren Gyldendal (1742-1802) som tok til med bokhandel og bokprenting. Um honom vart det sagt at han var ei lukkeleg blanding av kjærleik til bøker og og ram jysk handelsånd. Denne blandingi vart til bate både for dansk bokheim og for Søren Gyldendals pengepung. Jau, han svinga seg verkeleg upp, Søren Gyldendal, og vart måla av Erik Pauelsen, han som fekk ferdapengar av prins Frederik for å skildra Noreg, og Pauelsen kom radt å Krokkleivi og Hønefoss. Og innan 1700-talet gjekk ut hadde Søren Gyldendal 800 titlar i boklistone sine, og bøkene var ofte skrivne av kjende forfattarar: Balle, Bastholm, Ove Malling, Langebek, Suhm, J. Baden, Guldberg, J. S. Sneedorff, Schytte, P. Kofod-Ancher, H. Stampe, Tyge Rothe, Tullin og Wessel for å nemne nokre.

I Noreg kjenner me best dei two sistnemnde av di dei er fødde her til lands. Men dei høyrde til i eit sams dansk-norsk åndsliv. Skal me ha skyn for dei norskfødde, lyt me kjenne mest mogeleg til heilskapen dei levde i. Eg undrast difor på um det er meg eller dei danskfødde forfattarane det er noko gale med når eg kjenner so lite til dei. Fortener dei å vera gløymde av di dei skreiv for därleg til å vera liv laga, eller er dei gløymde av nordmenn flest av di me er oss sjølv nok?

Boklista frå Gyldendal for i fjor syner at “Kejserens nye klæder” av H. C. Andersen vart gjeve ut som eigi bok. Eit eventyr av H. C. Andersen kan ikkje meldast. Eventyri hans høyrer til verds litteraturen og har prova verdet sitt. Men difor kjem det deg og meg ved korleis dei vert illustrerte. Svenske Maj Fagerberg har denne gongen teikna åt “Kejserens nye klæder”, og ho har gjort mykje godt. Ein staseleg og sjølvgod rokokkokeisar er framifrå teikna i seg sjølv og lagar ogso rette motsetningi til den nakne eldre mannen med granne legger og hengjeomb som litevett brydd og uroleg til sinns gjeng i upptog framfyre folket. Dei two veverane, farkane, er lange og slåpne og svartkledde som arvesyndi og høver fint inn i eventyret.

Men so hev Maj Fagerberg gjort eit drepane mistak, ho har tenkt pedagogisk,

Gyldendal

ho vil syne oss at lærdomen i eventyret gjeld den dag i dag, ho fører inn fleire og fleire nolevande menneske i teikningane sine, til sist er det vanlege byfolk frå dagen i dag som ser den nakne keisaren i upptoget. Ho kunde ha spara seg dette. Me er ikkje dumme anten me er born eller voksne når me les eller høyrer “Kejserens nye klæder”, og ingen av oss orkar å lata seg lure av yvertideleg og uturvande pedagogikk same kor velmeint han er. Då reiser me bust so godt me kan.

Hans Christian Andersen levde frå 1805 til 1875. Det vart det heller ingen runde tal av i år. Eg lyt slå meg til tols med Balle, Nicolaj Edinger Balle, han døydde for 180 år sidan. Då hadde han vore bisp på Sjælland i femogtju år og med stort pågangsmot teke del i dansk-norsk åndsliv gjennom endå fleire år. Ei fylgle av det var at Malthe Conrad Bruun, som var ein brennande tilhengjar av den franske revolusjonen, vart utvist frå Danmark-Noreg, men Grundtvig tala ved Balle si grav. - Balle kom altso ut på Gyldendal.

Farbror og morbror, farsyster og morsyster

Kva er farleg med dei gode, gamle og tydelege norske nemningane, meddi journalistane ikkje vågar bruke dei? Ja, det gjeld diverse folk flest. Narreskapen i det norske folket er ikkje lett å få has på.

Olav Aarflot, Volda, i
Sunnmørsposten

75 år Daniel G. Einarsson

Ein kjend islanding som hev mange vener i Noreg, Daniel G. Einarsson, Sundlaugsvegi 18, 105 Reykjavik, fylte 75 år tysdag 9. juli.

Han er fødd på Nord-Island, men hev budt i Reykjavik og havt arbeidet sitt der den lengste tidi. Interessa hans for Noreg vart vekt i ung alder. Alt i 1946 var han med i ein glimaflokk som vart leida av Larus Salamonsson og av sira Eirikur J. Eriksson som den gongen var formann i Ungmannafelag Islands. Den flokken kom til Bergen og hadde framsyningar der. Ei tid etterpå kom Daniel Einarsson att til Bergen, han var elev på Bergen Tekniske Skole som den gongen hadde rektor Jac. B. Eide til styrar. I Bergen vart han med i Bondeungdomslaget Ervingen og fekk mange vener. Han heldt fram med utdanningi si og vart bygningsmann. Og i bygningsbransjen hev han arbeidt seinare, både på Keflavik og andre stader var han med og bygde hus.

Gjennom åri hev eg møtt Daniel S.

Eivarsson og hans fru Eva Torsdottir att mange gonger, både på Island og i Noreg. I 1981 var eg på Island på den tidi då han fylte 60 år. Det var stort innrykk i heimen hans den dagen. Alt i alt var det eit sterkt vitnemål um kor avhalden han er. Me hadde ein ugløyande tur gjennom det storfelde Island heilt til Akureyri i nord der me var med på landsstemna til Ungmannafelags Islands, og i 1974 møtte eg Daniel og Eva då Island heldt si storfelde 1100-årshøgtid på Tingvelir, og me hadde ei fin utferd saman til Reykholt og til den bygdi der salmeskalden Hallgrímur Petursson lenge var sokneprest og der han er gravlagd. Daniel G. Einarsson er ein mann med allsidige interesser. Jamsides arbeidet sitt hev han sterke interesser for soga og litteratur. Og etter mange års venskap hev eg hug til å senda han denne helsingi frå Noreg til 75-årsdagen.

Ludv. Jerdal

Kvalitetssikring

Eit nytt drag ved det seinmoderne, sosialdemokratiske styret er dei ulike slag apparatsjik-mantra som vert utvikla i aukande tempo. Hopen av slike mantra berre aukar år um anna, um det gjeld "kriseforståing", "umstilling" og ikkje minst klassikaren "vilje til umstilling" (viljeløysa på godt norsk). Etter kvart vert ein noko skeptisk til desse - språk er no viktig, og når "uskuldig nyttessrett" vert til "allemannsrett", ser ein for seg korleis reiseselskapi planlegg å bussa inn store køar med folk der ei og anna søkerande sjeli tildelegare hadde rett til heilt uskuldig nytte. Og sjølvsagt er denne retten til "uskuldig nytte" ein litt vanskeleg rett, iser um me skal opna han for nokre hundred millionar innbyggjarar i EØS-umrådet. For kunnskapen vantar! For oss er det sant nok enkelt; me hev lært å leita turrkvist når me skal tenna upp bål. Men det er ikkje so greidt for tyskarar med Rambo-kniv som gjeng laus på skrinne bjørkesnar i høgfjellet og skamfer dei: Dei veit faktisk ikkje betre. Men "uskuldig nytte" er det ikkje - um det so er "allemannsrett".

Men so var det kvalitetssikringi. Alt kann som kjent kvalitetssikrast, um det gjeld kjøt eller forskingsrapportar eller

økonomistyring eller tenestetilbod i ein kommune. Ogso når det gjeld kvalitetssikringi ser ein korleis mantraet veks rett ut or styrebordet i organisasjonar der styret sit minst two atmosfærelag yver oss andre, og der likesæla breider seg i organisasjonen. Det hev då vorte sett opp hus her i landet der papprullane vart sette usprettia inn i veggen. og i Rogaland fekk dei utslag på Richterskalaen då eit par milliardar gjekk til botnar på grunn av nokre slarkesveisar som kom på grunn av ivrig "kostnadskontroll". Kva gjer so eit stakkars styre? Dei kvalitetssikrar!

Diktarkvinna

*Med sin bodskap ei kvinne
kom og vitja
verdi,
diktande,
lidande, tyngd av
sorg, saknad.
Sjuk,
hugsjuk,
eit menneske i
einsemd
i eit ingenmannsland.
Me ser eit
bilete, det vene
andletet
med ånd og sjel,
eit andlet, merkt av
tyngsle.
Det er ei kvinne so kjenslevar,
den reine av
hjarta,
flogvitet
Gunvor Hofmo - du -
barnet som kom ifrå
rømdene.*

Reiar Narefjell

No er nok ikkje problemet nytt. Då Paulus og Barnabas reiste ikring i Littleasia, vart store folkehopar sette i rørsla, og allslags lukkejegarar såg høve til å blåsa seg upp. Men korleis skulde ein so sikra kvaliteten på gudsordet som vart forkynna under slike tilhøve? *Nokre farande jødiske åndemanarar tok seg fyre å nemna namnet åt Herren Jesus yver dei som hadde vonde ånder i seg, og sa: Eg manar dykk ved den Jesus som Paulus ber bod um.*

Det var sju søner åt Skevas, ein jødisk øvsteprest, som gjorde det.

Men den vonde åndi svara dei so: Jesus kjenner eg, og Paulus veit eg um, men kva er de for folk?

Og mannen som den vonde åndi var i, flaug på dei, vann på dei bætvo og skamfor dei, so dei nakne og såra laut røma or huset.

Dette var kunnigt for alle som budde i Efesus, både jødar og grekarar; det fall ein stor otte på dei alle, og Herren Jesu namn vart prisa.

Two prestar som skapte seg varande minne

Bjørgvin, den kyrkjehistoriske årboki for Kyrkjessogelaget i Bjørgvin bispedøme, held høg kvalitet og finn fram til mykje forvitnelegt tilfang frå farne tider. Årboki for 1995 som nyleg kom, hev eit vidt perspektiv. På 172 sidor hev skriftstyret Stein Eirik Foss, Ingrid Gjertsen, Nils-Aksel Mjøs og Kristen Øgaard samla utgreidinger av stort historisk verde.

Avgjort rike utvalet med artiklar i denne årboki vil eg først nemna den minnekranse som boki hev um two norske prestar som kvar på sin stad og kvar med sin innsats skapte seg varande minne: sokneprest Harald Hope i Finnås og sokneprest Ingolf Boge i Fjell. Båe var markante prestar og personlegdomar, og no er det so lenge etter krigen og den første etterkrigstida at det attersynet som er med i årboki, er med på å kalla attende minnet um dei two.

Um Harald Hope skriv hans samtidige i Den Norske Kyrkja, prost Johannes Valle, og den islandske biskopen dr. theol. Sigurbjørn Einarsson. Dermed fær me eit bilet av ein sterkt norsk prest og stor idealist som brann for heimlandet sitt og for frendelandet Island. Me fær ei attersyn på m.a. korleis Harald Hope fekk reist minnesteinar ved gamlekyrkja på Moster yver dei tri "kristkongane" Olav Tryggvason, Olav Haraldsson og biskop Grimkjell, og frå Island fortel biskop Sigurbjørn um den innsatsen som Hope gjorde gjennom innsamling av gåvor til reising av Hallgrímskirkja i Reykjavik, til etterreising av domkyrkja i Skálholt og til den nye folkehøgskulen der, og til framhjelp for skogreising på Island. Minnet um Hope kjem til å leva lenge på Island, skriv biskop Sigurbjørn.

Sokneprest Ingolf Boge i Fjell var ein av dei mange nordmenn som vart tekne av tyskarane og sende til fangelæger og tukthus i Tyskland, og han miste livet for Noregs fridom. Um Boge skriv sokneprest Svenn Martinsen, og her med upplysningar frå son til Boge, rektor Dagfinn Boge, og dertil noggranne uppteikningar som Ingolf Boge førde inn i kallsboki, og brev frå han i fangenskapen. Alt i alt gjev dette eit sterkt bilet av kor utsett bygdi Fjell på Sotra var i dei fem krigsåri. Ingolf Boge var ein av dei prestane som las "Kirkens grunn" frå preikestolen og som vart avsett av nazist-yremaktene og måtte flytja ut or prestegarden. Like etter vart han teken av Gestapo og send ut or landet.

Ein artikkel i årboki som gjeng langt attende er den som arkivar dr. philos. Torleif Hansen skriv. Den lange titelen på hans artikkel er "Med bibel og lovbo til kamp mot 1700-tallets usedelighet og kriminalitet i Bergen lagdømme". Fyrsteakivar på Statsarkivet i Bergen, Torleif Hansen, gjekk i gang med ei forvitnelegt forskaruppgåva. Han granska Bergen lagting som straffedomstol i appellsaker i tidsbolken frå 1702 til 1737, etter at han 10 år tidlegare hadde gjeve ut yversyn um ugifta mødrar i Sogn i tidi 1711-1722. Og då Torleif Hansen fylte 60 år, tok han den filosofiske doktorgraden på avhandlingi si, ei avhandling som kastar ljós yver saker um sedskapsbrot fyrsten på 1700-talet. Det var nøgdi av strenge domar. Å få eit barn utanfor ekteskap var eit ålvorleg sedskapsbrot, og domane var umenneskelig harde. Men Bergen lagting var appellrett i sovorne saker, og der såg retten mildare på dei dømde. I undantakstilfelle var det òg appellrett til Kongen i København. I artikkelen i årboki tek Torleif Hansen fram ei rad saker, og dei syner kor ille det oftast gjekk med deim (serleg kvinner) som synda imot dei strenge sedskapslovene, dei som etter hadde bakgrunn i Moselovi.

Årboki hev sjølv sagt òg større artiklar um 1000-årshøgtidi på Moster for Den norske kyrkja. Morten Eriksen som stod i brodden for høgtidi og biskop Ole D. Hagesæther hev samla inntrykk frå den storfelde kyrkjestemna. Ein stor artikkel av biskop Thor With um biskop Johan Nordahl Brun som me høgtida 250 års minnet um i 1995, er òg med. Og Trygve Mundal fortel um kristendom og kyrkja i Fjærland i 1000 år, og han tek sagaskriven Snorri Sturluson til kjelda.

Som me skynar: verdfulle syner attende gjennom hundradår. Sokneprest Ivar Molde kan tilmed fortelja at støyrlivet og gudstrui gjeng saman, han fortel um det 100 år gamle Hamlagrø bedehus.

Skulde eg koma med kritiske merknader, so gjeld det først og fremst målbruken. Ikkje for dei som skriv bokmål, men for dei som nyttar nynorsk. I næste årbok bør skriftstyret retta. Å lesa um at ei høgtiding "fann stad", at det vart gjeve "vegleiing" (i staden for bokmålsordet "veiledning"), og at me lever i ei tid med "moglegheiter" er berre tri av dei språklege bomskoti eg tek med. Men eg kunde ha nemnt mange fleire.

Ludv. Jerdal

Han-honom, honne, dei-deim

Når det gjeld 3. person eintal og fleirtal av det personlege pronomenet, so er det stendig sjeldnare at ein i sokalla nynorsk skil millom subjektsform og oblikv form, dvs. avhengig form. Stendig oftare er det ålgjengt med *han* der det lyt vera *honom*, *ho* der det lyt vera *henne*, *dei* der det lyt vera *deim*. Dei er ikkje eingong sokalla si-deformer, men jamvel lærebokfattarar kan bruka same formi både som subjekts- og oblikv form. At ein ved dette uverket skapar fråstand både til svensk, der det heter *honom*, og til islandsk, norrønt og færøysk, ja jamvel til dansk, ser ikkje ut til å valda minste sut hjå måløydarane. Eg vil difor drista meg til å gjeva litt ros til riksmaalsbrukarane som tviheld på den oblikve formi *ham*. Ein skal rosa det som rosast bør og risa det som risast bør. I fylgje den sokalla læreboknormalen er det ikkje noko i vegen for at ein kan skriva t. d.: *Der møtte han han. Der såg ho ho. Her råka dei dei.* Vil me ein gong få uppleva at skiljet *eg/meg, du/deg, vi, me/oss, de/dykk* vil kverva? Den som lever, fær sjå.

Lat oss sjå på fylgjande døme henta frå ei tekst: "Den som kjende honom, elsa honom, og dei som ikkje elsa honom, kjende honom ikke". Byt so ut med han og sjå korleis det då vert!

Dersom me gjeng yver i bokmålet, vil me sjå at Espen Sørbye, som hev gjeve ut biografien yver Rolf Stenersen på Oktober forlag ikkje er heilt stø i tilhøver han/ham. Sjå her: "Rolf Stenersen likte bildene, de fikk han til å dirre og bli våt i øynene, Men han kjøpte bildene også fordi Edvard Munch hadde bedt ham om det". (s. 189). På s. 172 stend det vidare: "Det som hadde gjort han til mester i sprint" osb. Og "Det som gjorde ham til forfatter".

So ei sak til sist: I Vestmannen nr. 4 i år, i bladgreini *Atterførsla*, skriv Ivar Aasen bl. a.: "Til kvart Kyn svarar eit visst Samord (Pronomen): han ho det. Ikkje nokot "den" utan som Paavisingsord (Demonstrativ)". Dette hev jamvel stade i rettskrivingi. Men stendig ser ein brot på det, endåtil av sokalla gode nynorskingar. Dette er det i alle fall ikkje stød for i nokon dialekt, korkje i Noreg eller annanstad i Norderlandi. Skal ein først leggia seg på det som hev vorte kalla dialektlinia, fær ein i minsto vera fylgjestreng.

Sverre Wetteland

ORD OM ORD

"Ord om ord" heiter eit nytt skrift på 68 sider i A5-format som kom til Vestmannen på vårsida 1996. Utgjevingsåret er 1995, og utgjevar er Nordisk institutt ved Universitetet i Oslo. Det er prøvenummer av eit Årsskrift for avdeling for leksikografi. Innhaldet er mangslunge, her er artiklar um universitetsavdelingane for leksikografi, der yversyn yver dataupplegget for gamalnorsk og millom-norsk kanskje ikkje er minst forvitneleg for mange. Me finn ei utgreiding um morsmålsleksikografi i Zimbabwe der hovudmålet er shona, brukar 85%, og her er innslag um Riksmaalsordboki, Nynorskordboki, Norsk Odbok og Kvinneordboki. Arnbjørg Hageberg fortel "Frå ordbokverkstaden", Gudmund Harildstad som er redaksjonsskretær skriv um Hans Ross, her er bokmeldingar og meir.

Vil du gjerne sjå årsskriftet, fær du det frå Avdeling for leksikografi, Boks 1001 Blindern, 0315 Oslo.

**HUGS
BLADPENGANE!**

Kvedarrøysti som tagna

"Etter Ingebjørg Liestøl" - det er ei vening som me hev hørt mange gonger og gjennom mange år, frå folkemusikkprogram i radio og fjerrsjå, og i andre samanhengar. No er kvedarrøysti tagna. Ingebjørg Liestøl døydde på garden sin Espelid i Åseral. Ho var nær 96 år, og ein av våre fremst tradisjonsberarar.

Det var arv frå farne tider ho bygde på. Ho hørde til ei ætt med mange gode songarar, eller kvedarar som det helst heiter. Ætti var sers gåverik. Far hennar var Olav Liestøl, ein mann med stor interessa for vitskap, men han vart verande på fedragarden som han dreiv heilt til han døydde i 1944. Det var serleg av far sin Ingebjørg Liestøl lærde å syngja. Ho var den yngste av 7 syskin, og den 20 år eldre bror hennar var den kjende professoren i folkeminnevitskap, Knut Liestøl. Han var òg kyrkjeminister i Joh. Ludw. Mo-winckels tridje regjering i 1930-åri. I ætti hadde det vore tri stortingsmenn tidlegare. Ein annan av brørne hennar var den mangårige høgskulestyraren Tarjei Liestøl på Marnar Folkehøgskule.

Yngstesysteri Ingebjørg tok lærarutdanning på Notodden Lærarskule og vart lærar i heimbygdi i nokre år. Men då foreldri trond hjelp, flutte ho heim til dei.

Og då faren døydde, tok ho yver garden.

Ho var stillfarande, våga sjeldan å syngja for publikum. Men då den trottige folkemusikksjefen i Norsk Riksringkasting, Rolf Myklebust, kom på innsamlingsferd til heimen hennar i 1953, vart han godt motteken. Han gjorde mange upptak, både då og i åri som fylgde. Og Ingebjørg Liestøl kom dermed til å syngja for heile folket. Eit halvt hundrad millomalderballadar, stev, visor, salmetonar og barnerim vart tekne vare på, takka vere ein vaken samlar som Rolf Myklebust.

Ingebjørg Liestøl hadde ein syngjemåte som gjeng langt attende i tid og kultur. Det er ein eigen dåm og rytme yver syngjemåten hennar. Og mange hev lagt seg etter å syngja på hennar måte, for dette er ekte og upphavleg. Her hev me musikalske røter som gjeng attende heilt til millomaldeinen.

Ho fekk kulturprisen av Vest-Agder fylke i 1988, og til 90-årsdagen hennar gav Knut Buens Kulturverkstad ut kassetten *Horpa* med eit utval av songane hennar. Ho var ein takksam tradisjonsberar. Livet er godt, det var vitnemålet hennar. Og med songen sin var ho med til å gjera livet betre for oss andre òg.

Ludv. Jerdal

Med Suldal i hjarta

Frå Ryfylkemuseet er det nett kome ei bok av og om Johan Veka: *Med Suldal i hjarta - Eit hundreårsskrift*.

Johan Veka var fødd i 1896 og døydde i 1985, og var det meste av sitt yrkesaktive liv lærar i Bråtevit i Suldal. Men Johan Veka var så mykje meir; han var frå sin tidlegaste ungdom eit skrivande menneske og skreiv utruleg mykje gjennom eit langt liv. Fyrste gongen eg sjølv la merke til namnet Johan Veka, var gjennom einstaka dikt i landbruksblad.

Hundreårsskriftet inneheld eit biografisk oversyn over Veka, skrive av Ernst Berge Drange: "Johan Veka - diktaren, læraren og kulturformidlaren frå Suldal". Veka var arbeidaron frå strandstaden Sand. To vintrar på Ryfylke folkehøgskule gav honom kveik til norskdoms- og opplysningsarbeid, og frå 1922 finn vi han i Bråtevit, som lærar og utrøytteleg kulturarbeidar. I Suldal møtte Vekaal folketradisjon som han med kvart vart ein framifrå kjennar og tolkar av.

Fyrste diktet til Veka stod i Rygja Tidend i 1916, men han vart 85 år før dikta

hans kom i bokform. Dei utvalde dikta i hundreårsskriftet syner at Veka hadde ein sermerkt lyrisk gjenvnad. Det var den munnelege forma som var hans sterkeste side. Veka var såleis mykje brukt som radiokåssør; dei stuttvorne setningane høvdte visseleg godt til opplesing.

Boka inneheld 28 artiklar og 14 dikt av Veka. I tillegg er det eit oversyn over bøkene han skreiv; med smått og stort gav Johan Veka ut tolv bøker, frå "Liv og lagnad i Suldal" (1944) til det vesle heftet om *Sand Meieri* (1984). Like eins er det eit oversyn over artiklar i årbøker og tidsskrift. Men noko heilsleg oversyn over bladstykke er ikkje med.

Johan Veka var ei tid meldar i Decorah-Posten i USA, og i 1924 helsar han til suldgølene i Vesterheimen og takkar for "den store Gave, de sendte Bygden ved Oprettelsen af Suldalsfondet" (s. 72). I Decorah-Posten laut òg Veka skriva på dansk.

Johan Veka fekk kulturprisen i Rogaland fylke i 1982, og da Suldal herad i 1984 delte ut fyrste kulturprisen, var Veka ein

verdig mottakar. Veka var heidersmedlem i Suldal Mållag og Noregs Mållag.

På side 143 er det eit bilæte frå Vonheim, Bruuns folkehøgskule i Gausdal. Med på bilætet er to elevar frå Sand, Torger Hauge og Lars Hiim. Bilætteksta opplyser at ved sida av Bruun sit Kristofer Janson. Nei, det er Ingvar Bøhn, ein annan medlærar, som sit i breidd med Bruun.

Hundreårsskriftet gjev oss kunnskap om livet i Suldal og Ryfylke i farne tider, og skriften har dertil gode og råkande illustrasjoner. Framsida er etter mi meinig eit blinkskot; Suldalsvatnet med Johan Veka - med pipa i handa - i framgrunnen.

Ryfylkemuseet har gjeve ut ei velbudd bok til minne om kulturmennesket og folkeopplysaren Johan Veka

*Gunnvor Bakka o.fl. (red.):
Johan Veka - Eit hundreårsskrift
Ryfylkemuseet 1996. 156 s.*

Gudmund Harildstad

Stadnamn frå Sunnmøre

Johan Krogsæter:
Stadnamn frå Sunnmøre.
Ei artikkelsamling.
Nytt i Ukas forlag, Ålesund 1995

Denne stadnamnboki er ei samling artiklar som upphavleg stod i bladet *Nytt i Uka* i Ålesund i tidi 1989-1993, 200 stykke i alt. Krogsæter skriv at det ikkje er tenkt til ei bok for fagfolk, og han reknar seg ikkje for fagmann, same um artiklane avdekkjer vidfemnande kunnskap i emnet. Han er fødd i 1923 og hev vore tilsett i Postverket i mange år; so vart han personalsjef i Åleund kommune og deretter stadnamnkonsulent i Ålesund. Han hev vore mållagsformann, både for lokallag og for fylkeslaget Sunnmøre Mållag, og 1973-78 var han formann i Noregs Mållag. Han hev skrive *Fram-dansar*, soga um Leikarringen i Bondeungdomslaget i Oslo og han hev styrt folkedansbladet *Olivant* og *Spelemannsbladet*.

Boktittelen er ikkje heilt dekkjande, for endå dei fleste umhandla stadnamni rett nok er frå Sunnmøre, nørdre luten, finn me òg namn frå andre stader. I stykki um sunnmørsnamn kjem han dessutan inn på liknande eller tilsvarande namn og namnetypar frå heile landet, so det samla namnetalet må teljast i tusund. Det er soleis ei bok med bod til andre med sans

for namn og namnetyding enn berre sunnmøringar.

Krogsæter gjev att ymse teoriar under dei ulike namni, og der det kann vera tvil um tydingi, er han for det meste måtehalden med å fella nokon påhevda fullviss dom. Fleire tolkingsmåtar stend ofte opne. Som vél er.

Eg skal ikkje koma noko større inn på serskilde namn og namnetydingar, men eg merkar meg at i tyding av namnet *Hundsvær*, hallar han helst til m.a. Eivind Vågslids tydingsmåte for mange Hund- og Hunds-namn; han knyter dei til det gotiske *hinthan* = fanga, fiska, veida (engelsk *hunt*) og Hundsvær vert soleis "fiskevær", upphavlegare tyding kanskje "fiskestengje". Eit sjåandetil uvanleg gardsnamn er *Bigton* i Spjelkavik (Ålesund). No er det ikkje noko gamalt namn; ein bureisar døypte nydyrkingsgarden sin Bigton i 1846 etter bygdi Bigton på Shetland. Han hadde berga livet i denne bygdi etter eit forlis. Bruket er stort sett burte, men namnet heng att enno. Det forvitnleige er at ordet hev norrøn rot; det er ei engelskfarga utgåva av "bygg" (kornslaget) og "tun". Stadnamnet *Solnør* er umtala, og i grunnen er det ikkje kome fram noko serleg vissare um dette namnet enn det Ivar Aasen skrev i ei liti utgreiding i 1840; Aasen budde lenge på

Solnør der han var huslærar, og han meinte at namnet var gamalt, og at sistelekken) hadde med "sund" å gjera - Dragsundet. Kva fyrstelekken (Sol-) tyder her, veit enno ingen for vel. I fyreordet syner elles Krogsæter til Aasens vislege ord um stadnamntyding, at "Hvad jeg overalt søger, er en naturlig og simpel Forklaring". Det er framleis eit godt utgangspunkt.

I målvegen er boki lett og greid, med endeframme og stutte setningar, utan tyngj-ande framord eller anna uturvande påheng. Ei bok ingen vil ha vanskar med å lesa, skyna og ha gleda av. Målet er likare enn mykje av det som elles hev heimsøkt oss i nokre år no, i boki er sume oppfriskande sunnmørsinnslag, og me finn former som "so", "gjeng" og "stend". Merkjeleg nok finn me ikkje "hev" som blømer i bygdene på Sunnmøre ("he", "heve").

Stadnamn frå Sunnmøre er ei mykje påkosta og fint tilbudd bok, innbundi og på godt papir. Her er ei rad gode landskapsfoto, og på umslaget møter lesaren ein fargerik sunnmørsnatur. Soleis er det meir enn ei rein stadnamnbok.

Jostein Krokvik

mål og
makt

Best! Mest! Størst! om Ivar Aasen

- * Mål og Makt er tidsskriftet å Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1996
- * Nr 1-2/96 har kome, med over 20 artiklar om Ivar Aasen og målreisinga. Artiklane er prenta innleiingar frå Ivar Aasen-konfertil NMU i bergen i januar.

Artiklar av m.a.: John Hutchinson, Kjell Venås, Jostein Nærbovik, Karin Moe, Ola Breivega, Olav Randen

-
- Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme. Postmaterialisme. Ordbøker** 25,-
 - Send meg M&M nr. 1/2-96 **Ivar Aasen-konferansen 1996** 60,-
 - Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send til: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei ser gjerning i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskidlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-

Innmelding til kassastyraren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad
Elvenesvegen 10 C
5050 Nesttun

Postgiro 0814 20 27 209

Kyrrehest i femte utgåva

Nytt kapittel i soga um Kyrrehesten i Bergen

Det gjekk meldingar i pressa utpå vårparten. Og både fyrehandsmelding og referat frå pressekonferansen fekk nok mange til å spila upp augo og til å undrast. For dette var sensasjonelt nytt. Bilethoggar Knut Steen var kome til byen med eit nytt utkast til Kyrrehest (ja, det er framleis ein hest det er tale om). Og uppdragsgjevarane i den sjølvvalde komitéen var alt anna enn nøgde med det umarbeidde utkastet. I eit blad las me at Steen hadde pakka ut ein ny og siste modell, og (eg siterar): Både kunstnerisk konsulent, Thomas Breivik, og Olav Kyrre-komité-medlem Anders Kvam risitet på hodene sine og visste verken ut eller inn". Elles heitte det: "Vi oppfattet det dit hen at de ikke er fornøyd med de endringer som er gjort i forhold til det forrige utkastet for noen år siden". I same meldingi heitte det at "dersom tommelen vendes ned for tredje gang, er det vel tvilsomt om byen får noe monument over sin gründer på denne siden av tusenårrskiftet".

Det nye utkastet vart utstilt i Bergens Kunstforening, og mange fann grunn til å rista på hovudet, til liks med dei two nemnde Breivik og Kvam.

Men so kom det til pressekonferanse. Frå den kunde bergenspressa mælda at Steen og Kyrrekommítéen og konsulenten hadde måtta teke natti til hjelpe (dette var midt i tarifftingingane), og at fyre hanen gol morgonen etter hadde dei upplegget klårt. Steen sjølv var heller ikkje nøgd med eige utkast, kunde pressa mælda. Men det hadde enda med at han skal ha ferdig ein modell til hausten. Endå ein ny ein. Hesten skal verta seks meter høg og 8-9 meter lang. Og Thomas Breivik og Svein Christiansen skal fara til Toscana, for å gjeva si endelege godkjennin. Og Thomas Breivik la til at "vi ska' få det te". Elles sa han på pressekonferansen at "får vi fred og ikke for mange leserbrev, skal dette gå bra!"

So var den nattlege tarifftinging ferdig, og gevarar og konsulentar var nøgde. Stor stålplate, med få eller mange piggar, dette skulde gå. Bilethoggar Knut Steen hadde jamvel råd til å fornærma bergensarane. Han sa m. a. (i fylge referat i pressa) at "det eneste jeg vet med noenlunde sikkerhet er at hvis man venter en bergeren går til venstre, går han til høyre. Satser man på høyre, går han til venstre".

Det hev undra meg at det vart so stilt etter framsyningi av den nye Kyrrehesten (Kyrrehest i femte utgåva hev eg rekna meg til). Og spørsmålet er um Kyrrehesten skal koma denne gongen - utan eit einaste motlegg. "Får vi fred og ikke for mange leserbrev, skal dette gå bra!" vart det sagt på pressekonferansen. Altso: Ingi motsegjing, ingen kritikk!

Teikn kan tyda på at dette er planen frå den sers aktive Kyrrekommítéen. Dagny Hysing-Dahl hadde i Bergens Tidende for 10. mai eit innlegg som ho kalla "Kunstgaven - et penge-sluk". Ho etterlyste kva monumentet (utkast nr. 5) skal kosta, og ho vilde vita kven som skal betala sending av eit kjempemonument frå Italia til Bergen, og turane til bilethoggar og konsulentar millom Bergen og Toscana. Lat oss få vita kva kostnaden vert.

Det er lenge sidan ho spurde. Noko svar hev eg ikkje set. Skal alt gå i duldo, til dess monumentet stend der? Kvifor reiser ikkje bergensarar seg i protest mot eit monument som både kunstnar, komité og konsulentar er misnøgde med? Pressefridomen er då ikkje avskipa.

Konsulentferdi til Toscana tykkjест nok underleg. Serleg når ein merkar seg fråsegni frå den eine av konsulentane: "Vi ska' få det te". Den fråsegni kan nærmast tolkast slik at godkjennin er gjevi på fyrehand. Dersom det er tilfelle, kan dei spara seg ferdi.

Ludv. Jerald

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein ring av korresponderande lagslemer som ynskjer å styrkja det nynorske skriftmålet i sitt "beste lag" (Aasen). I sjølve høgnorsknamnet ligg eit program. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: Høgnorskringen
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Postgiro 0803 4591343

Weigela

Raude klokker på weigela
ringjer inn ein sumar fin.
Tusen tonar til vil spela
for det vare opne sinn.

For ein rikdom, for ei glede
i Guds store skaparverk!
Lerka høgt mot himlen kveda
lovsongjubel, varm og sterke.

Herre, hjelp òg oss å synga
takkekvard for trona di!
All den sorg som ned kan tyngja,
lat ho song og jubel bli!

Ragnvald Hidle

Fjorårshogst i Estland

Skogdrift i Estland gav i 1995 i alt 3,8 millionar kubikkmeter timber. Fylkesvis finst det tal for kor mykje som vart avvirkta i stats-skogane. I Pärnu fylke, som her i Noreg hev Buskerurd til venskapsfylke, vart det hogge 463 000 kubikkmeter på statens grunn, og so fylgjer Aust-Viru med 260 000 kubikkmeter. Det vart til saman hogge 832 000 kubikkmeter bartrevyrke og 595 000 kubikkmeter lauvtre-vyrke i dei estiske statsskogane. Godt halvparten av skogen i Estland er statsskog. - Etter det eg veit, var samla hogst i Noreg i fjor på lag 9 millionar kubikkmeter.

Arne Horge

DAG OG TID

Pilestredet 8
0180 OSLO

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk!**

Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.

Telefon
22 33 00 97

Telefaks
22 41 42 10

Naken inn i eventyret

Cyrus Granér (forteljing) og Louis Moe (bilæte):
Burre-Busse i Trollskogen (bilætbok for born)
Det Norske Samlaget 1995

Dette er femte boki frå Samlaget med teikningar av Louis Moe, og eg skulde ynskt at eg hadde ått dei alle fem, det finst dverre berre tre av dei i hylla mi. Denne siste boki i radi hev eg nett prøvd i ein barnehage, og at borni i spaning kruslar seg ned kring uppesar og bilæte, er vel det beste provet på ei vellukka bok.

Dimed kunde eg ha lykta denne bokmeldingi allereide her, men det høver seg liksom ikkje med so stutte artiklar, og difor vil eg leggja til litevettum kvifor "Burre-Busse i Trollskogen" er ei god bilætbok for born, og eg vil nemna dei hine bøkene med Louis Moe-teikningar som Samlaget hev fenge prenta uppatt.

I "Burre-Busse i Trollskogen" kan det synast som um Cyrus Granér hev fortalt til bilæte av Louis Moe som fanst fyreåt, knapt og greidt, og i alle fall er det slik at i samspelet millom forteljing og bilæte er det bilætet som spelar hovudrolla. Samspelet millom tekst og bilæte råkar dei borni som innhaldet siktat på, eller sagt med andre ord, Granér og Moe fyller på alle vis kvar si uppgåve. Hall-dis Moren Vesaas hev sett um teksti frå svensk til rytmisk norsk, og det byggjer ogso upp under innhaldet i boki. "Burre-Busse i

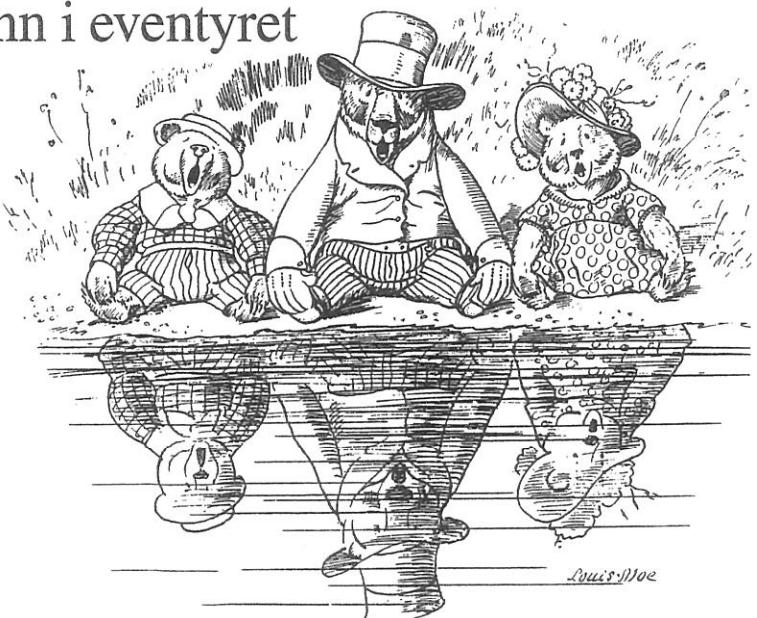
Trollskogen" vart fyrste gongen gjevi ut i 1908.

Cyrus Granér (1870-1937) var i si tid ein namngjeten eventyrforteljar i Sverige. I endå tvo til av bøkene sine frå Samlaget fortel Granér um guten Burre-Busse attåt bilæte av Louis Moe: "Burre-Busses eventyr i Afrika" og

"Burre-Busses reise til Nordpolen". I "Festen hos Skogkongen" og "Bamse" er Louis Moe sjølv både teiknar og foreljar.

Louis Maria Niels Peder Halling Moe vart fødd i Arendal i 1857. Etter kvart kom han til å slå seg ned i Kjøpenhamn, men dei biletbøkene som me her talar um er ikkje merkte av dansk land og lende, derimot av dei sumarsferdene som Louis Moe i ei årekke gjorde til Vrådal i Vest-Telemark. Dette gjeld ikkje minst for "Burre-Busse i Trollskogen".

Burre-Busse stend utum dørhella i dei nye

Frå dagleglivet i Trollskogen

kledi han nyss fekk til fødselsdagen av mor og far, og med korgi han fekk av syster Katti. Han skal ut i skogen og sanke bær. Men so gjeng det ikkje likare enn at han råkar sjau dyr, nett sjau er det for å vera eit av dei heilage eventyrlige printali, og han set burt både korg og klede og gjeng naken vidare inn i eventyret.

For kvart møte med eit nytt dyr er det berre gjort små endringar frå fyrré møtet, det er lett for dei minste borni å fylgle den harde rytmia i ord og bilæte, og bilæti er med sterke leter. Men på annakvar side gjer Louis Moe morosame sprang til sides i svart-kvitt til det eventyrlige dagleglivet i Trollskogen. Soleis vert det i tankane råd med å bygge ut forteljingi mest i det uendelige. Boki kan ikkje tømast i ei handvending av brukaren. Og når eg kjem i hug at ho snart er nitti år gamal, undrar det meg kor lite Louis Moe hev nytt gammaldagse kjønsrullor i teikningane sine, eg finn berre eitt handfast døme, at grevingmannen ligg og røykjer medan grevingkona ber ved.

Å slite bandi til dei vaksne sine påbod, kaste kledi og kjenne natur og eventyr mot nakne hudi, finst fleire stader i bokheimen. Olav Sletto fortel i "Per Spegil", ei av dei hugtakande minnebøkene frå sin eigen barnedom, um korleis Per uløyves kler av seg og upplever eit draumeland: "No kjende eg at eg var ein fugl og styrde ut i blåe lufti." Og Eva og Adam, var ikkje dei òg nokre store nakne born som ikkje visste av at eventyr endar med "snipp, snapp, snute."

Louis Moe var ein mangslungen kunstnar, men i ettertid er det bokkunsten hans som stend stødast, og han fekk mykje gjort og levde til i 1945. For dei som kunde fara til Telemark, so opna det til jonsok ei utstilling med Louis Moe-bilæte i Kviteseid i Utsondhalli, etter det eg hev hørt.

Arne Horge

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (Medlemer i NMU får bladet gratis)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normattalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d. y.:

Låneord og låneord

Kulturdepartementet sa nei til uppnorska skrivemåtar i ein slumpr engelske låneord frå Norsk språkråd. Samstundes vraka departementet landsnamnet Norge på nynorsk. Det er fyrste gongen Språkrådet før slike skot for baugen, og same um me ikkje er departementsklakør, vil me i dette serhøvet spandera ei klappsalve på departementet. Språkrådet er eit rådgjevande organ, noko sume i og utanfor rådet stundom tykkjест gløyma. Det kom tydeleg fram i den hoverande nedrakkingi av Noreg millom sume målfolk som trudde saki var avgjord. Ein bladstyrar gjekk so langt at han forbaud Noreg i avisai si. Og briska seg av det i bulevardpressa! So djupt stakk toleransen! Og viljen til åndsfridom!

Um landsnamnet og skrivemåte for engelske låneord hev noko med kvarandre å gjera? Det er umdryfteleg. Men umdryfteleg er det ikkje at ein politisk instans hev sett målslege og målpolitiske sperrorr for fleirtalet i nynorskgreini i Språkrådet. Endeleg.

Norske skrivemåtar i engelskord vil lett stengja ute norske avløysarord. Det er største motgrunnen. Og me treng ikkje eit språkråd som spring i fyrevegen og ordlistefester norske skrivemåtar på engelskord som elles berre hadde spela ei gjesterolla i Noreg. På hi sida kann det lett leitast fram grunnar for norsk rettskriving i engelske låneord. Gode grunnar att på til. Einsyn er aldri av det gode. Uppnorska skrivemåtar må ikkje vera eineråndande, men jamstelte. Pluss avløysarord. Segjer departementet. Klokt sagt. Uventa klokt frå statens fehus, for å tala med den store Vinje, han Aa. O.

I Norsk Tidend kann du òg finna gullkorn. I eit innlegg i dette bladet med ei so umskifteleg soga, finn me nokre gode grunnar for norsk rettskriving i engelske låneord. Halvt skjemtefulle grunnar, sant nok, men ikkje til å blåsa av. Skjemt er i det heile sjeldan til å blåsa burt. Kvifor skal me norske upp skrivemåten i latinske, franske, tyske og nedertyske ord, men ikkje i engelske? Spør innsendaren i det nemnde bladet i eit stykke med den tankevekkjande tittelen "Til le débat om engelske ord". Kvifor skal me skriva *service* meir enn *nation*, *curieux*, *civilisation*, *coup* osb. Nei, kvifor?

Millom låneordi hev innsendaren med eitt som me stoggar ved. Det er ordet *høg*. Det er innlånt til "erstatning for norrønt hår", skriv han.

Her er me på uklår veg i målsoga. Voks ikkje *høg* fram på indre jordbotn, so bar det til i millomnorsk tid, påverka av svensk. For på svensk heitte og heiter det *høg*. So kann du undrast: Skal *høg* med seks-sju hundrad års hevd og tenkjeleg, men uviss svensk bakgrunn, kallast låneord? Kva so med ordet *Norge* som hev stuttare brukshed i landet og heilt visst kjem frå dansk?

Verdfulle bøker

Jostein Krokvik: Norskrett skriftmåls store fall. Grundig utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Solid dokumentasjon og stor polemisk kraft. Hefta kr 130,-.

Halldor O. Opdal: Hardingar på sjøen. Ferdsla i fjordane og langs kysten. Ei av dei mest umtykte bøkene til Opdal. I nyprint med tillegg og flotte biletar. Etterspurd. Kr 290,-.

Ivar Aasen:: Målsamlingar frå Bergens Stift ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

Severin Eskeland: Framandordbok. Fyrste og einaste nynorske framandordboki. Skrivi i 1919. Fotografisk nyprint. Ynskjebok for målfolk! 75 sidor. I band kr 115,-.

Gustav Indrebø: Norsk Målsoga. Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø. Ei livsskildring. Den store målreisaren og vitskapsmannen skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrvekja og Jan Prahl. Hefta kr 160,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg. Gjelsviks høgskatta erverbrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aan: Sunnmørsgrammatikkane. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum: Djup fjord og høg himmel. Festskrift til Anders Ohnstad. Hefta kr 200,-.

Severin Eskeland: Ei minnebok. I band kr 50,-.

Severin Eskeland o.fl.: Vestlandske Mållag i 50 år. I band kr 50,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising. Utvalde artiklar. Hefte kr 50,-.

Gustav Indrebø: På norsk grunn. Hefta kr 125,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norasmålalkymi. Hefta kr 24,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Alexander Seippel/Bodil Cappelen: Illustrerte tekster frå Det g. testamentet. Fyreord av Olav H. Hauge. I band kr 195,-.

Egil Lehmann: Ordbok for Det nye testaamentet. I band kr 200,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er. Hefte kr 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. I band kr. 150,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet. Hefta kr 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: Vestmannalaget 110 år. I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684

5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

B-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Oluf Rygh i nærljos

Oluf Rygh er storkulten i norsk namnegranskning med det umfangsrike hovudverket sitt *Norske Gaardnavne*. Ein hypotese for tyding av namn samansette med -stad - gammalnorsk -staðir - er hjå Rygh at fyrstelekkjen (utmerkjingslekken) "i de allerfleste Tilfælde [er] en Persons Navn eller Tilstavn". Emnet dryftar Rygh i verket *Gamle Personnavne i norske Stedsnavne*. Namni med -stad (<-staðir) til sistelekk (grunnord) er ei gammal og stor grupper på kring 2500 namn. Tyding av slike namn hev soleis eit ikkje lite rom i stadnamngranskningi. I 12. årgang av *namn og nemne*, tidsskrift til Norsk namnelag, hev Eli Ellingsve ein kritisk analyse av denne hypotesen til Rygh, ein analyse bygd på vitskapsteorien til Karl Popper om jamføring av hypotese med røyndom - det vil segja jamføring av påventa [hypotetiske] funn med røynde funn.

Eli Ellingsve gjeng til Ryghs eige grunnlag for tenkjelege personnamn i *stad*-namn, og ho finn at i mange høve er personnamnet postulert og - vil eg synast - usannsynleg. Endå til i høve der Rygh etter si eigi umdøming skulde vanda tanken på eit personnamn, grip han til eit tenkt personnamn utan underlegg, då for å få namnetydingi til å samsvara med hypotesen. Konklusjonen til Eli Ellingsve er at Ryghs hypotese må vrakast. For sume med litt kjennskap til stadnamngranskning, um so berre aldri so lite, er konklusjonen snaudt uventa.

Anna leseleg innhald i *namn og nemne* er ei umsett utgreiding av Hermann Pálsson um *Landskapet i Voluspá*, eit stykke um sernamn og grammatiske kyn av Maria L. Aljoksjina og *Modernisering i namnebruk* av Ane Landøy, ho skriv då um folkenamn og byggjer på tilfang frå 1800-talet frå Førde i Sogn og Fjordane. Av slutningane hennar er at gjentenamn avleidde av gutenamn ser ut til å auka utetter 1800-åri og at frekvensen av dubbelenamn vert større, tillegast for gjentor. Ola Stemshaug skriv um fyrenamnet Vinjar - som Justisdepartementet ikkje hev vilja godkjenna, men som like

fullt vinn seg stigande brukshevd. Kva namnafagleg bakgrunn byggjer den departementale godkjenningspolitikken på, spør Stemshaug aldri so lite utmanande. Asbjørn Karbø og Kristofer Kruken skriv um norske hestenamn, dei hev tidlegare skrive um andre husdyrnamn, og Finn Myrvang hev eit heller kvast svar til Knut Bergsland som i fyrra nummer kom med lastord til Myrvangs tydingar av samiske innslag i norske stadnamn, eit stykke skrive med medrivande friskleik. Til slutt skal nemnast at Botolv Helleland melder boki *Place names in the Parish of Andebu* av Christopher S. Hale. Det er imponerande at ein forfattar utan norsk til morsmål hev skrive dette arbeidet, segjer Helleland.

Namn og nemne kjem no som tidlegare frå Bergen, og redaktørar er Gunnstein Akselberg, Ole-Jørgen Johannessen og Oddvar Nes.

Jostein Krokvik

Vestmanna-marknad

Lars Eskeland: Norsk Formlæra.

Lars Eskelands klassiske norske grammatiske i ny fotografisk utgåve frå Nørønalaget Bragr. Grunnlegjande, praktisk og lett. Berre 24 sider. Fin liti hjelpebok for alle som vil skriva høgnorsk eller friska på kunnskápen i hovuddrag i mållæra.

I posten kr 35,-, medrekna porto.
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd.
Tlf 70021429

Sluttordet

Vantar rettferdi,
er statane berre
store røvarflokkar.

Augustin (354-430)

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland

Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00